

Sannamari Mäkelä

Pahvilaatikoista houkuttelevaksi kokoelmaksi

Joupin alakoulun koulukirjaston ajantasaistaminen

Opinnäytetyö

Syksy 2013

Liiketoiminnan ja kulttuurin yksikkö

Kirjasto- ja tietopalvelun koulutusohjelma

Opinnäytetyön tiivistelmä

Koulutusyksikkö: Liiketoiminnan ja kulttuurin yksikkö

Koulutusohjelma: Kirjasto- ja tietopalvelu

Suuntautumisvaihtoehto:

Tekijä: Sannamari Mäkelä

Työn nimi: Pahvilaatikoista houkuttelevaksi kokoelmaksi: Joupin alakoulun koulukirjaston ajantasaistaminen

Ohjaaja: Sari Mäkinen-Laitila

Vuosi: 2013 Sivumäärä: 61 Liitteiden lukumäärä: 2

Opinnäytetyön tarkoitus oli tutkia sekä teoriassa että käytännössä, miten pieni koulukirjasto voidaan ajantasaistaa. Tutkimuksen tavoitteena oli selvittää, miten Seinäjoella sijaitsevan Joupin alakoulun koulukirjasto pystyisi paremmin hyödyntämään kirjaston tilaa ja kokoelmaa ja luomaan niille merkityksiä ja käyttöä. Opinnäytetyö on kehittämishanke: sillä tähdätään työmenetelmien ja muiden käytäntöjen parantamiseen ja uusien suunnitteluun.

Työn teoriaosuudessa selvitetään Suomen koulukirjastojen historiaa sekä sitä, miten Suomen lainsäädäntö koulukirjastoista eroaa Ruotsin, Norjan ja Tanskan lainsäädännöistä. Lisäksi pohditaan koulukirjastojen merkitystä pedagogisessa mielessä sekä lukemisen ja oppimisen innostajana. Myös IFLA:n koulukirjastojulistuksen hyvän koulukirjaston kriteerejä käsitellään teoriaosassa.

Tutkimuksen taustalla oli Joupin koulun henkilökunnan pyyntö kehittää heidän koulukirjastoaan. Koulun remontti tarjosi mahdollisuuden uudistaa koulun kirjaston tilaa sekä samalla kartoittaa ja uudistaa kirjaston kokoelmaa sekä tarkastella kirjaston toimintaa ja sen kehittämideoita. Tutkimuksen alussa toteutettiin kolmen aktiivisesti koulun kirjastoa käyttävän opettajan puolistrukturoitu haastattelu, joka toteutettiin ryhmähaastatteluna. Ryhmähaastattelu valittiin sen tehokkuuden takia: yhdellä kertaa saadaan tietoa usealta ihmiseltä. Haastattelussa selvitettiin, millaista apua koulukirjastoon halutaan ja mitä opettajat odottavat koulukirjastolta.

Kvalitatiivisena menetelmänä käytettiin myös tapaustutkimusta. Käytännön työssä tutkittiin Joupin koulukirjasto yksityiskohtaisesti. Kirjaston aineisto käytiin järjestelmällisesti läpi ja sitä verrattiin yleisiin laatusuosituksiin ja asiantuntijoiden näemyksiin. Opinnäytetyön käytännön osuus toteutettiin yhteistyössä Joupin kirjasto-opettaja Arja Kankaanpään kanssa.

Tutkimus osoitti, että pienikin koulukirjasto voi täyttää hyvän koulukirjaston kriteerejä, mutta se vaatii opettajien aitoa halua kehittää kirjastoaan. Joupin koulukirjastossa on onnistuttu lukemaan innostamisessa ja kirjallisuuden esiintuomisessa. Koulukirjaston tilasta tuli oppimisympäristö, joka sopii sekä yksilölliseen työhön että ryhmätyöskentelyyn. Sitä voidaan myös käyttää enemmän opetuksen tukena.

Avainsanat: koulukirjastot, kokoelmatyö, ajantasaisuus

SEINÄJOKI UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

Thesis abstract

Faculty: School of Business and Culture

Degree programme: Library and Information Services

Specialisation:

Author/s: Sannamari Mäkelä

Title of thesis: From cardboard boxes to a tempting collection: Updating of the school library of the elementary school of Jouppi

Supervisor(s): Sari Mäkinen-Laitila

Year: 2013 Number of pages: 61 Number of appendices: 2

The purpose of the dissertation was to study both in theory and in practice how a small school library can be updated. The objective of the study was to find out how the school library of the elementary school of Jouppi, which is located in Seinäjoki, would be able to better benefit the space and collection of the library and to create significances and use for them. The thesis is a development project.

The theory section deals with the history of Finland's school libraries and how the Finnish legislation on school libraries differs from the Swedish, Norwegian and Danish legislations. Furthermore, it discusses the significance of the school libraries from the pedagogic perspective, as an incentive to reading and learning. Also the criteria of the good school library according to the School Library Manifesto of IFLA are dealt with.

The study is based on a request from the staff of the school of Jouppi to develop their school library. The thesis examines the operations of the library and provides ideas for their development. A semi-structured interview was carried out actively at the beginning of the study. Group interview was chosen as the method used because of its effectiveness: information is obtained at one go from several people. In the interview, the aim was to find out what kind of help to the school library needed and what the teachers expected from the school library.

In the practical work, the school library of Jouppi was examined in detail. The material of the library was systematically gone through and compared to general quality recommendations and expert views. The practical part of the thesis was carried out in cooperation with Arja Kankaanpää, the library teacher of Jouppi.

The study showed that even a small school library can meet the criteria of a good school library. The school library of Jouppi has succeeded in inspiring to reading and in demonstrating literature. The state of the school library was converted into a learning environment suitable for both individual work and teamwork.

Keywords: school libraries, collection development, up-to datedness

SISÄLTÖ

Opinnäytetyön tiivistelmä.....	2
Thesis abstract.....	3
SISÄLTÖ.....	4
Kuvio- ja taulukkoluetelo.....	6
Käytetyt termit ja lyhenteet	7
1. JOHDANTO.....	8
2. KOULUKIRJASTOT LAEISSA.....	11
2.1 Suomen koulukirjastojen kehitys.....	11
2.2 Koulukirjastot lainsäädännössä	12
2.3 Tanskan, Norjan ja Ruotsin koulukirjastoja koskeva lainsäädäntö.....	13
3. MIKSI KOULUKIRJASTOT OVAT TÄRKEITÄ?	16
3.1 Pedagoginen perusta.....	16
3.2. Merkitys lukemisen ja oppimisen innostajana	17
3.3 Koulukirjasto oppilaiden näkökulmasta	19
3.4 Koulukirjastojen tulevaisuus.....	21
4 MILLAINEN ON HYVÄ KOULUKIRJASTO?	23
4.1 Koulukirjaston tehtävät.....	23
4.2 Koulukirjasto tilana.....	25
4.3 Kirjaston kokoelma.....	26
4.4 Koulukirjaston saavutettavuus	27
5. JOUPIN ALAKOULUN KOULUKIRJASTO	30
5.1 Koulukirjaston historiaa.....	30
5.2 Kirjaston alkutilanne ja kokoelman arviointi	31
5.3 Kokoelman ajantasaistaminen	35
5.4 Teemahaastattelu opettajille	36
5.5 Projektin toteutusvaiheet.....	40
5.5.1 Kirjastotilan suunnittelu	40
5.5.2 Kokoelman järjestäminen	42
6. UUSI KIRJASTO	47

6.1 Kirjaston tehtävien toteutuminen.....	47
6.2 Kirjaston hoito	49
6.3 Kokoelman tarkoitus	51
6.4 Kirjaston käyttö	52
6.5 Kehityssuunnitelma.....	53
7 JOHTOPÄÄTÖKSET JA POHDINTAA.....	55
LÄHTEET.....	57
LIITTEET.....	61

Kuvio- ja taulukkuuettelo

Kuva 1. Kirjasto oli pahvilaatikoissa tammikuussa 2013.	32
Kuva 2. Kirjoja alettiin purkaa pahvilaatikoista vanhoihin hyllyihin, koska uusia hyllyjä ei oltu vielä saatu.	33
Kuva 3. Entisiä kirjojen selkämysten merkitsemistapoja.	40
Kuva 4. Tietokirjojen luokittelu ja selkämysten merkinnät ovat selvempiä kuin ennen.	41
Kuva 5. Lukuseikkailu-kirjojen merkitseminen kirjoihin on hoidettu eri väreillä.	42
Kuva 6. Uusi koulukirjasto on ollut oppilaiden käytössä marraskuusta 2013 lähtien.	43

Käytetyt termit ja lyhenteet

Ajantasaistaminen	Kokoelman ylläpito niin, että uutta aineistoa hankitaan riittävän usein, säännöllisesti.
Kirjasto-opettaja	Koulun opettaja, joka vastaa kirjaston toiminnasta oman opetustyönsä ohella. Kirjasto-opettaja vastaa koulukirjaston hoidosta: muun muassa aineiston valinnasta, hyllyttämisestä ja palautuksista.
Koulukirjasto	Koulun oppilaiden, opettajien ja muun henkilökunnan käyttöön tarkoitettu oppi- ja opetusmateriaalien järjestetty kokoelma (Frantsi, Kolu & Salminen 2002). Koulukirjasto tukee myös lukuharrastusta tarjoamalla kaunokirjallista aineistoa.
Lukuseikkailu	Seinäjoen alakoulujen yhteinen lukudiplomi, jonka voi suorittaa joka lukuvuosi luokilla 1-6. Lukudiplomin suorittaminen edellyttää kirjojen lukemista ja tehtävien tekemistä.
Oppimisympäristö	Fyysisen ympäristön, psyykkisten tekijöiden ja sosiaalisten suhteiden kokonaisuus, jossa tapahtuu opiskelua ja oppimista (Opetushallitus 2004, 18).
Tiedonhallintataidot	Kurttila-Materon (2004, 176) mukaan tiedonhallintataitoihin kuuluu tiedonhaku ja -hankinta ja lisäksi tiedon jäsentäminen ja prosessointi. Tiedonhallintataito on tiedon viisasta käyttöä ja turhan tiedon poissulkemista.

1. JOHDANTO

Tämä opinnäytetyö tehtiin kehittämishankkeena, jolla tähdättiin Joupin koulun koulukirjaston käytäntöjen parantamiseen ja uusien menetelmien suunnittelemiseen. Kehittämishanke toteutettiin yhteistyössä Joupin koulun kirjastosta vastaavan opettajan, Arja Kankaanpään kanssa, ja sen tuloksia on tarkoitus käyttää hyödyksi Joupin koulukirjastossa tulevaisuudessa. Tässä opinnäytetyössä raportoidaan kehittämishankkeen keskeiset vaiheet ja tulokset.

Työn yksi keskeisimmistä lähtökohdista oli Joupin koululla tehty remontti. Remontti tehtiin vuonna 2012 ja samalla havahduttiin, että myös koulun koulukirjasto tulisi ajantasaistaa. Tutkimus oli siis hyvin ajankohtainen koululle. Joupin koulun henkilökunta pyysi apua kehittämään uusi ja toimiva koulukirjasto. Remontti tarjosi mahdollisuuden tehdä kaiken perusteellisesti. Aineisto oli helppo käydä suunnitelmallisesti läpi, koska se oli pakattu pahvilaatikkoihin. Opinnäytetyössä tarkastellaan laajasti koulukirjaston kehittämistä.

Kontturi ja Kurttila-Matero ovat kirjoittaneet koulukirjaston vaatimuksista teokseensa Tietoyhteiskunnan koulukirjasto – ossaakko nää aatella. Kontturi ja Kurttila-Matero (2004, 22) ovat määritelleet, että koulukirjastolla on tila, jossa on opetussuunnitelman toteuttamista tukeva keskeinen aineisto ja se on järjestetty ja luetteloitu. Lisäksi kokoelma on jatkuvasti kehittyvä. Koulukirjastossa voidaan oppia hakemaan tietoa, perehtyä löytyneeseen aineistoon sekä työstää informaatiota ja näin luoda uutta tietoa. Koulukirjastoon kuuluu ajantasaista tietokirjallisuutta, haku-teoksia sekä opettajan työtä tukevia aineistoja. Koulukirjasto tukee lukuharrastusta tarjoamalla monipuolista kirjallisuutta klassikoista aina uusimpiin lasten ja nuorten kirjoihin ja lehtiin.

Kontturin ja Kurttila-Materon (2004) mukaan koulukirjaston keskeinen tehtävä on mahdollistaa tutkivien, ongelmakeskeisten ja muiden tiedonrakentelua tukevien toimintojen opetusmenetelmien käyttö. Menetelmien käyttämiseksi koulukirjastoon tarvitaan opettaja, joka on monipuolisesti perehtynyt tiedonhankintaan ja käytössä oleviin aineistoihin. Lisäksi koulukirjasto tarvitsee kirjastoammattilaisen apua ainakin osa-aikaisesti; ammattilainen on tarpeen ainakin kirjaston kokoelman järjestämisessä ja käytäntöjen luomisessa.

Tässä opinnäytetyössä on tutkittu, miten Kontturin ja Kurttila-Materon koulukirjastolle asetettu määritelmä toteutuu. Lisäksi vertailun apuna käytettiin myös muita lähteitä. Opinnäytetyössä tutkitaan sitä, millainen on hyvä koulukirjasto tilana ja kokoelmana sekä keskitytään myös sen houkuttelevuuteen. Työssä tutkitaan Joupin koulukirjaston tilaa, kokoelmaa, merkitystä ja käyttöä. Opinnäytetyö on kehittämishanke, jossa lähdettiin kehittämään koulun kirjaston käytäntöjä sekä kehittämään uusia menetelmiä, joilla kirjaston toimintaa voidaan parantaa.

Tutkimus on toteutettu kvalitatiivisena tapaustutkimuksena. Saarela-Kinnunen ja Eskola ovat kirjoittaneet artikkelin Tapaus ja tutkimus = tapaustutkimus?, joka löytyy teoksesta Aaltola & Valli (toim.) Ikkunoita tutkimusmetodeihin I: metodin valinta ja aineistokeruu: virikkeitä aloittelevalle tutkijalle. Saarela-Kinnunen ja Eskola (2007, 184–185) määrittelevät, että aineisto ei ole valtakunnallisesti edustava otos, koska tutkitaan vain yhtä tapausta. Tapauksen ymmärtäminen on ollut tutkimuksessa tärkeämpää kuin yleistettävyyden löytäminen, vaikka yleistämiseenkin voidaan jossain määrin pyrkiä (mts. 189). Tapaustutkimuksessa yleistäminen perustuu aineistosta tehtyihin tulkintoihin. Tapaustutkimukselle ominaista on teorian vahva osuus ja tutkijan osallisuus. Opinnäytetyön tarkoituksena on alusta lähtien ollut hyödyntää opinnäytetyön tuloksia koulun omassa toiminnassa.

Saarela-Kinnunen ja Eskola (2007, 185) esittävät, että tapaustutkimukselle ei ole yksiselitteistä määritelmää, sillä sitä voi tehdä hyvin monella tavalla. Joupin koulun kirjaston kokoelma on tutkittu perinpohjaisesti ja sitä on verrattu yleisiin laatusuosituksiin. Tapaustutkimuksessa tutkimusprosessi tehdään näkyväksi (mts. 186). Tämä johtaa siihen, että tutkimusraportin lukija saa selvän käsityksen siitä, miten tutkimuksen johtopäätöksiin on päädytty. Se on tämän opinnäytetyön yksi johtava ajatus.

Toteutuksen tueksi teetettiin puolistrukturoitu ryhmähaastattelu, jonka aihepiirit olivat hyvän koulukirjaston kriteerit ja Joupin koulun odotukset. Ryhmähaastattelu valittiin sen tehokkuuden takia: samalla kerralla saadaan tietoja usealta henkilöltä yhtä aikaa. Ryhmähaastattelun etu on myös, että ryhmä voi auttaa, jos on kyse muistinvaraisista asioista. Ryhmähaastattelussa oli kolme opettajaa, koska he tiesivät parhaiten koulun kirjaston tilanteen ja kehittämistarpeet.

Tutkimuksen teoriaosan taustalla on tietoa koulukirjastoista ja hyvän koulukirjaston kriteerejä. Teoriaosassa käsitellään lain asettamia vaatimuksia koulukirjastoille, muiden Pohjoismaiden tilannetta koulukirjastojen suhteen ja koulukirjaston merkitystä. Empiriaosassa kerrotaan, miten työ käytännössä eteni Joupin koululla ja miten hyvän koulukirjaston kriteerejä saatiin toteutettua. Empiriaosuudessa pyritään käyttämään mahdollisimman kronologista järjestystä, mutta siitä voidaan poiketa, jos asia sitä vaatii.

Esimerkiksi Espoossa ja Oulussa on tehty isoja koulukirjastoprojekteja, joihin kaupunkikin on panostanut. Tässä opinnäytetyössä sen sijaan pohditaan, mitä pieni koulu voi tehdä. Tutkimus on vain yksi näkökulma aiheeseen. Espoon ja Oulun isommista koulukirjastoprojekteista voi lukea esimerkiksi teoksista Tietoyhteiskunnan koulukirjasto – ossaakko nää aatella (toim. Eeva Kurttila-Matero) sekä Koulukirjastonhoidon opas (toim. Liisa Niinikangas). Molemmat teokset toimivat myös lähdekirjallisuutena tässä opinnäytetyössä. IFLA:n ja Unescon koulukirjastojulistus (1999) sekä guidelines (2002) ovat myös merkittävässä osassa tässä työssä kansainvälisinä ohjeistuksina. Kirjastomaailmassa arvostetaan IFLA:n ohjeita, sillä se on kirjastojen kansainvälinen kattojärjestö, joka keskittyy erilaisiin kirjastoalan kysymyksiin.

Opinnäytetyön tavoite oli löytää menetelmiä, joilla koulukirjasto toimisi paremmin käytännössä. Johtajatuksena on, että koulukirjastoilla pitäisi olla kaksi merkittävää tehtävää: niiden pitäisi kasvattaa oppilaiden lukuhaluja ja -innostusta sekä toimia yhä monipuolisemmin myös oppimisympäristönä.

2. KOULUKIRJASTOT LAEISSA

2.1 Suomen koulukirjastojen kehitys

Suomen ensimmäinen kansakouluasetus vuodelta 1866 (A 12/1866 § 122) antoi myös ensimmäisen merkittävän määräyksen Suomen koulukirjastojen aseman vaikiinnuttamiseksi: ”Opetuksen edistämiseksi pitää jokainen koulu, jolle valtio apua antaa, varustettaman sopivilla opetuskapineilla, kuin myöskin siihen vähitellen hankittakoon kirjasto, josta sekä oppilaat että muutkin opinhaluiset kuntalaiset voivat saada hyödyllistä lukemista.” Koulukirjastot saivat siis myös osittain yleisille kirjastoille kuuluvia tehtäviä hoidettavakseen; koulukirjasto ei kuulunut vain koululaisille, vaan sitä saattoi käyttää kuka tahansa.

Haapsaaren (1991, 2) mukaan 1900-luvulla koulukirjastojen kehitys alkoi kiihtyä, mutta vasta vuoden 1957 kansakoululaissa ne määrättiin pakollisiksi. Vuoden 1958 kansakouluasetuksessa (A 321/1958) määrättiin kirjaston aukiolosta, vaikka sitä ei tarkemmin määritelläkään. Asetuksen pykälässä 44 määrättiin, että kirjaston tulee olla avoinna määrääjoin. Kirjaston yhteyteen on järjestettävä myös lukutilaa koulunkäyntinsä päättäneille nuorille. Saman asetuksen pykälässä 53 selitetään kansakoulun kirjastoa; siihen kuuluvat opettajakirjasto ja oppilaskirjasto.

Yleisen koulukirjaston kehitys johti kuitenkin siihen, että 1960-luvulla koulukirjastoista oli supistunut varsin pieniä ja vaatimattomia oppilaitoksen lainakirjastoja (Haapsaari 1991, 2). Vuoden 1962 kirjastoasetuksessa (A 268/1962) pykälässä 41 määriteltiin, että jos kirjasto toimii kansakoulurakennuksessa tai sen välittömässä läheisyydessä, on sen toiminta järjestettävä niin, että se palvelee myös kansakoulun oppilaskirjaston lainaustarpeen. Tässä asetuksessa siis kunnan yleiselle kirjastolle asetettiin vaatimus toimia oppilaiden lainauskirjastona ja näin korvata koulun lainauskirjasto.

Niinikangas (1999, 16), toteaa että 1980-luvulla koulukirjastopalvelut lanseerattiin toden teolla yleisille kirjastoille. 1990-luvun lama ja kuntien huono taloustilanne aiheuttivat myös sen, että monet koulukirjastot lakkautettiin.

Koulukirjastojen kehitystä on jarruttanut voimakas yleisten kirjastojen kehitys. Tähän on syynä myös taloudelliset resurssit – yleisten kirjastojen kehitys on ollut lähes jatkuvaa ja koulukirjastoille ei ole riittänyt resursseja. Myöskään koulumaailmassa ei ole ollut tarpeeksi suurta halua koulukirjastotoiminnan kehittämiseksi. Jos koulukirjaston mahdollisuuksia esimerkiksi opetuksen tukena ei nähdä, eivät koulukirjastot myöskään jatkossa kehity.

2000-luvulla Suomessa koulukirjastojen tilanne on ollut erittäin heikko yksittäisiä poikkeuksia lukuun ottamatta. Heikoin tilanne on juuri peruskouluissa, lukioissa ja ammatillisissa oppilaitoksissa. Opetusministeriön kirjastopoliittisessa ohjelmassa 2001–2004 (Opetusministeriö 2001, 28) todetaan, että koululaisten kirjasto- ja tietopalvelujen järjestäminen, ylläpito, tiedonhaun opettaminen ja rahoitusvastuu kuuluu koululle. Opetusministeriö on järjestänyt silloin tällöin kampanjoita koulukirjastojen tilanteiden parantamiseksi, mutta toisinaan taas antaa kaiken vastuun siitä oppilaitoksille. Toiminta on hieman ristiriitaista, mutta osoittaa juuri sen mikä koulukirjastojen tilanne nyt on: ne eivät ole oikeastaan kenenkään vastuulla.

2.2 Koulukirjastot lainsäädännössä

Peruskoululain pykälässä 75 (L 27.5.1983/476) veloitettiin peruskoulua hankkimaan kirjasto: "Peruskoululle on hankittava tarpeellinen kalusto, opetusvälineet, kirjasto sekä muut koulun toiminnalle tarpeelliset varusteet".

Eli peruskoululaki siis velvoitti hankkimaan koululle kirjaston, joka katsotaan tarpeelliseksi välineeksi. 1990-luvulla korvattiin peruskoululaki perusopetuslailla ja samalla laista hävisi velvoite hankkia peruskoululle kirjasto.

Perusopetuslain pykälässä 47 (L 21.8.1998/628), perusopetusta tukeva muu toiminta, sanotaan, että "perusopetuksen yhteydessä voidaan oppilaille järjestää kirjastotoimintaa, kerhotoimintaa ja muuta opetukseen läheisesti liittyvää toimintaa".

Tämä perusopetuslain pykälä ei siis enää velvoita perustamaan tai ylläpitämään koulukirjastoa, mutta pitää sitä hyödyllisenä asiana. Koulukirjastojen kannalta lainmuutos johti siihen, että koulukirjastot kuihtuivat 1990-luvun lopulla. Kirjastotoiminnan järjestäminen asetettiin yhdeksi opetusta tukevaksi toimintamuodoksi,

vaikka ennen koulukirjastoa pidettiin jopa koulun sydämenä. Muutos oli suuri ja negatiivinen koulukirjastojen kehityksen kannalta.

Samaan aikaan 1990-luvun lopulla Sivistysvaliokunta antoi eduskunnalle lausunnon, jossa se sysäsi vastuuta koulukirjastotoiminnan elvyttämisestä opetusministeriölle. Hallituksen esitys eduskunnalle koulutusta koskevaksi lainsäädännöksi (HE 86/1997 vp) ja sen lausumassa numero 11 todetaan eduskunnan edellyttävän opetusministeriön painottavan lähivuosien toiminnassaan koulujen kirjasto- ja tietopalvelutoiminnan kehittämistä monipuolisesti osana opetuksen pedagogista kehittämistä. Lausumat on hyväksytty eduskunnan täysistunnossa 17.6.1998. Näistä lausumista on sen jälkeenkin puhuttu, mutta mitään suuria muutoksia ei tapahtunut.

2.3 Tanskan, Norjan ja Ruotsin koulukirjastoja koskeva lainsäädäntö

Muissa Pohjoismaissa koulukirjastolla on merkityksellisempi rooli kuin Suomessa. Koulukirjastoilla on muissa Pohjoismaissa myös osin kunnallisen kirjaston tehtäviä. Suomi ottaa monissa kirjastoalan asioissa mallia Ruotsista ja muistakin Pohjoismaista, mutta koulukirjastoasioissa samanlaista ei ole merkittävästi tapahtunut. Suomessa ei ole ymmärretty, millainen hyöty ja merkitys koulukirjastoilla oikein käytettynä voisi olla. Tanskassa, Ruotsissa ja myös Norjassa koulukirjastot ovat pakollisia ja laissa säädettyjä. Suomen kirjasto- eikä koululaissa ole suoraan määräyksiä koulukirjastoista, toisin kuin muissa Pohjoismaissa. Suomessa ongelmana on ollut se, liitetäänkö koulukirjastot koulu- vai kirjastolakiin. Suomessa koulukirjastoasioita ei ole ehkä osattu nostaa tarpeeksi esille päättäjille, joten päätöksiä ja lakeja koulukirjastoista on tehty melko vähän.

Ruotsissa koululaissa määrätään koulukirjastoista. Luvun 2 pykälässä 36 (L 23.6.2010/800) mainitaan, että kaikissa peruskouluissa ja lukioissa täytyy olla pääsy koulukirjastoon. Laki tuli voimaan 1. heinäkuuta 2011, jolloin kouluilla siis viimeistään piti olla kirjasto.

Ruotsin kirjastolaissa (L 20.12.1996/1596) sanotaan pykälissä 7-9, että kunta vastaa niin yleisen kirjaston kuin myös koulukirjaston toiminnasta. Lisäksi siinä sano-

taan, että yleisissä ja koulukirjastoissa tulisi kiinnittää huomiota myös vähemmistöihin ja tarjota aineistoa myös muulla kielellä kuin ruotsiksi. Kolmas koulukirjastoja koskeva pykälä huomauttaa, että yleisten ja koulukirjastojen tulisi kiinnittää erityistä huomiota lapsiin ja nuoriin tarjoamalla kirjoja, tietotekniikkaa ja muita medioita jotka voivat edistää kielen kehitystä ja lukemaan innostamista.

Thomasin (2011, 1) mukaan Ruotsissa on koulukirjastoja noin 4000. Julkiasuunsa Ruotsin kirjastoista hän on avannut Ruotsin kirjastolain koulukirjastoja koskevia pykälä (mts. 2). Koulukirjastoja koskeva laki määrää, että koulukirjojen pitää stimuloida kiinnostusta lukemista ja kirjallisuutta kohtaan ja tyydyttää koulutuksen materiaaliset tarpeet. Lisäksi laissa painotetaan, että yleisten kirjastojen pitää tehdä yhteistyötä koulukirjastojen kanssa ja tukea niiden yritystä tarjota hyvää kirjastopalvelua.

Inger E. Berg Wilhelmsen (Pålsson 2012) toteaa Norjassa olevan lähes sama tilanne kuin Ruotsissa. Norjan koululaki tuli voimaan vuonna 2005. Siinä edellytetään – kuten Ruotsin laissa – että opiskelijoilla tulee olla pääsy koulukirjastoon. Norjassa oli myös käynnissä vuosina 2009–2013 (päätyi syksyllä) kansallinen opetusministeriön koulukirjastoprojekti peruskouluille (Ingvaldsen 2013). Projektin tarkoituksena oli vahvistaa koulukirjastoja opetusvälineenä. Projektin päämääränä oli myös se, että koulukirjastoja käytettäisiin aktiivisesti lukutaidon ja informaatiolukutaidon kehittämisessä. Projekti kehitti etenkin malleja käyttää koulukirjastoja opetuksen tukena.

Tanska on tunnettu panostuksestaan koulukirjastoihin. Britta Vejen (Pålsson 2012) kertoo että Tanskassa jokaisessa koulussa on kirjasto, ja lisäksi kirjastoissa on koulutettu henkilökunta. Tullakseen koulukirjastonhoitajaksi täytyy ensin olla opettaja. Tanskassa koulukirjastonhoitajaksi opiskelu sisältyy kaksivuotiseen kandidaattitutkintuun. Tanskassa koulukirjastojen kehitys on siis huomattavasti esimerkiksi Suomea edellä.

Näistä esimerkeistä huomataan, että Suomen koulukirjastojen kehitys on selvästi jäljessä muita Pohjoismaita. Ruotsissa, Norjassa ja Tanskassa koulukirjastot ovat pakollisia ja koulut toteuttavat hyvin ministeriöidensä asetuksia. Lisäksi näistä paistaa halua kehittää koulukirjastoja sekä se, että he ovat selvästi ymmärtäneet

koulukirjastojen merkityksen opetuksen tukena ja lukutaidon esittämisessä. Suomessa on vielä pitkä matka näihin edistysaskeliin, mutta Suomessaakin Opetusministeriö on tukenut joitakin koulukirjastoprojekteja.

3. MIKSI KOULUKIRJASTOT OVAT TÄRKEITÄ?

3.1 Pedagoginen perusta

Opetusministeriön kirjastopolitiikassa 2015 (Opetusministeriö 2009, 26) todetaan, että useimmat Suomen perusopetuksen ja toisen asteen oppilaitokset ovat oppilasmäärältään niin pieniä, että oppijoiden kirjasto- ja tietopalvelujen järjestäminen on järkevää tehdä yhdessä yleisten kirjastojen kanssa. Siinä sanotaan, että koulukirjastot eivät nykyaikana voi yksin vastata nykyajan tiedon tarpeisiin. Julkaisussa kerrotaan, että vaikka oppilaitoksella olisi itse järjestetyt kirjastopalvelut ja oma informaattikko, on yhteistyö yleisen kirjaston kanssa järkevää laadun ja tehokkuuden lisäämiseksi. Yhteistyö onkin tärkeää koulujen ja kirjastojen välillä, mutta koulun oma kirjasto ei poissulje sitä. Koulukirjasto onkin tarpeellinen koulun kannalta. Lähtökohta on toisenlainen kuin yleisellä kirjastolla, joka huolehtii koko väestön sivistystarpeista. Koulukirjasto palvelee koulun henkilökuntaa, lähinnä opettajia sekä oppilaita. Koulukirjasto tavoittaa koko ikäluokan. Koulukirjastolla on eri rooli kuin yleisellä kirjastolla, joten molempia tarvitaan.

Koulukirjaston tärkein tehtävä on tukea koulussa tapahtuvaa opetus- ja kasvatus-työtä (Koivisto 2002, 23). Koulukirjaston tilat, aineisto ja kokoelma tulee järjestää siten, että ne tukevat oppimista ja koulun pedagogisia tavoitteita (Frantsi ym. 2002). Sinko (2005, 21) luonnehtii koulukirjastoilla olevan kolmenlaisia pedagogisia perustehtäviä. Ensinnäkin koulukirjastojen tulisi harjaannuttaa tiedonhallintataitojen hallintaan. Niiden tulisi myös innostaa lukemiseen ja kolmanneksi luoda viihtyvyyttä ja yhdessäolon kulttuuria koulussa.

Koulukirjaston tärkeä tehtävä on siis innostaa oppimaan. Hyvässä koulukirjastossa oppilaan omatoimisuus, yhteistyökyvyt ja kriittisyys kasvavat. Hyvä koulukirjasto kehittää lisäksi oppilaan tiedonhallintataitoja ja tuottaa tai parantaa hyviä opiskelutapoja. Niinikankaan (1999, 28) mukaan koulukirjasto on välttämätön tiedonhankinnan ja tiedonhallintataitojen oppimisessa. Tieto on yhä pirstaleisempaa ja jakautunut yhä useampiin lähteisiin niin, että tiedon etsiminen, hankkiminen, käsitteleminen ja muokkaaminen muodostuvat yhä tärkeämmiksi taidoiksi. Koulukirjastossa oppijalla on mahdollisuus saada ohjausta tiedon etsintään ja tiedon luotetta-

vuoden arviointiin. Tällä tavalla koulukirjasto kehittää myös oppijan itseohjautuvuutta vähitellen.

3.2. Merkitys lukemisen ja oppimisen innostajana

Kungas on kirjoittanut Opetushallituksen arvioinnissa 9/1998 ”Lasten ja nuorten taidekasvatus peruskouluissa ja lukioissa” otsikolla Ala-asteen sanataide. Lasten ja nuorten taidekasvatus peruskouluissa ja lukioissa oli laaja vuoden 1997 keväällä tuotettu kysely. Taideaineita, mukaan lukien sanataide, tutkittiin erittäin tarkasti. Vaikka tutkimus onkin vanha, se oli laaja Opetushallituksen kysely, jonka tuloksia voi ainakin verrata siihen, onko tilanne nyt samanlainen. Äidinkieltä koskevaan valtakunnalliseen kyselyyn vastasi vuoden 1997 keväällä 210 ala-astetta (Kungas 1998, 199). Kyselyn mukaan kaunokirjallisia teoksia luettiin opettajien mukaan pääsääntöisesti vain 1-5 kappaletta lukuvuoden aikana (s. 201). Tärkeimpinä ala-asteella luettavina teoksina opettajat pitivät Seitsemää veljestä (ilmestynyt 1870), Veljeni Leijonamieltä (1973), Anne Frankin päiväkirjaa (Nuoren tytön päiväkirja, 1947) sekä Elina Karjalaisen ja Anni Swanin teoksia.

Vaikka tutkimus onkin jo 16 vuotta vanha, voidaan sitä tulkita niin, että ainakaan 1990-luvun lopussa eivät opettajat tutkimuksen perusteella tunteneet kovin hyvin nykyajan lastenkirjallisuutta. Esimerkiksi Seitsemän Veljestä ei ole ehkä paras vaihtoehto lukemaan innostamisen kannalta ala-asteella luettavaksi kirjaksi. Osaa sen kohtauksista voidaan kyllä lukea ja näytellä, mutta kokonaisteoksena kirja lie-nee liian raskas. Kyselyn tuloksista huomaa, että opettajilla ei tuolloin ollut kovin hyvää käsitystä lastenkirjoista eikä siitä, millaisia kirjoja alakoulun oppilaat halua-vat lukea. Voidaankin pohtia, onko tilanne tästä muuttunut.

Alakoulussa olevat oppilaat ovat nyt syntyneet 2000-luvulla. Hei eivät tunne 1900-luvun klassikoita, ja vaikka klassikot tärkeitä ovatkin, edellä mainittuun kyselyyn vastanneilla opettajilla on melko vanhoja kirjoja mielessään. Toki lastenkirjaklassi-koistakin löytyy ajattomia kirjoja – esimerkiksi H.C. Andersenin ja Grimmin sadut, Tove Janssonin Muumi-kirjat, Astrid Lindgrenin kirjat ja Mauri Kunnaksen lasten-kirjat. Klassikoiden lisäksi olisi tärkeää lukea myös uudempaa lasten kaunokirjalli-suutta.

1990- ja 2000-luvuilla ilmestyneitä lasten ja nuorten keskuudessa suosittuja kirjasarjoja ovat esimerkiksi Risto Räppääjä, Tatu ja Patu sekä Ella-kirjat. Myös Tuula Kallioniemen ja Tittamari Marttisen (esim. Viivi Pusu -sarja) kirjat olisivat vaihtoehtoja Anne Frankin päiväkirjan ja Anni Swanin teosten tilalle. Näissä kirjoissa kuvataan lasten ja nuorten elämää sellaisena kuin se on viime vuosina ollut. Lapset haluavat usein lukea sellaisia kirjoja, jotka kuvaavat heidän ikäisiään lapsia sellaisessa miljöössä, jonka he voivat itse osata kuvitella.

Sinko (2005, 29) korostaa, että pienimmille peruskoululaisille koulu avaa mahdollisuudet löytää kirjallisuuden kiehtova maailma. Heitä myös opastetaan valitsemaan itseään kiinnostavaa kirjallisuutta. Alakoululaisten ei vielä tarvitse lukea kansakunnan identiteettiä koskevia teoksia, alakoululaisia innostetaan lukemaan heitä kiinnostavilla yksilöllisillä aiheilla. Kirjallisuuden opetuksessa ja lukemiseen innostamisessa tärkeintä ovat vapaasti valittavat kirjat. Nykänen (2004, 101) toteaa, että useimmat lapset löytävät itselleen helposti lukemista. Opettaja voi auttaa valinnassa, jos oppilaalla on vaikeuksia löytää sopivaa luettavaa. Koulukirjasto voi näin auttaa kirjallisuuden opetuksessa.

Tarkoituksenmukaisten kirjavalintojen myötä myös oppilaiden lukuinnostus kasvaa. Kun oppilaat saadaan lukemaan, heidän yleissivistyksensä kasvaa, vuorovaiikutustaitonsa karttuvat, taito arvioida tekstejä kehittyy ja kyky havainnoida paranee. Tärkeää olisi saada myös pojat lukemaan. Jos koulussakin luetaan vain liian haastavia teoksia sisällön tai teosten pituuden osalta, ei voi ihmetellä miksi lukemaan innostaminen ei onnistu. Myös lukevan aikuisen malli auttaa: jos opettaja harrastaa lukemista, hän helpommin myös innostaa oppilaitaan lukemaan.

Mitään kirjallistoja luettavista kirjoista ei voida kuitenkaan laatia. Esimerkiksi opetussuunnitelman suuntaa-antava luonne ja koulukohtaisiin ja yksilöllisyyteen ja konstruktivistiseen oppimiskäsitykseen perustaminen takaavat sen. Siksi onkin tärkeää, että opettajat itse luetuttavat niitä kirjoja, jotka sopivat koulun oppimistapoihin.

Vaikka oppilas tutustuu koulukirjastossa järjestettyyn tietoon ja ikätasoonsa sopivaan kaunokirjallisuuteen, ei koulukirjasto korvaa yleistä kirjastoa. Sinko (1999, 71) kuvaa, että koulukirjaston ei ole järkevää kilpailla yleisen kirjaston kanssa,

mutta äidinkielen ja kirjallisuuden opetuksen ydinmateriaalit tulisi olla koululla itsellään. Kaunokirjallisuus on pakollista oppimateriaalia, ei vapaaehtoista lisämateriaalia, jota hankitaan vain, jos rahaa on jäänyt yli. Niinikankaan mielestä äidinkielen ja kirjallisuuden opetuksen tavoitteita ei voi saavuttaa ilman kaunokirjallisuutta. Niinikangas (1999, 28) perustelee myös, kuinka koulukirjaston lukemisen edistäminen kannattaa. Kaunokirjallisuuden avulla lukija samaistuu toisten kokemuksiin ja löytää oman sisäisen itsensä. Monissa kouluissa käytetään lukudiplomia kaunokirjallisuuden esiintuomisessa. Näin tehdään myös Seinäjoella, jossa noin puolet kouluista suorittaa Lukuseikkailun. Niiden, jotka eivät suorita lukudiplomia, tulisi miettiä miten opetukseen saadaan mukaan kaunokirjallisuuteen tutustumista ja sen lukemista.

Yhdysvalloissa Chambersburgin koulu Pennsylvaniassa on löytänyt lääkkeen, jolla lisätä oppilaiden kirjojen lukemista (Hakkarainen 2010). Koulu hankki vuoden 2009 alussa 30 Kindle-lukulaitetta oppilaiden vapaasti lainattaviksi. Tavoitteena oli innostaa lukemaan nykyteknologian avulla. Koulussa arvellaan luettujen kirjojen määrän kasvaneen 31 prosenttia vuodesta 2009 vuoteen 2010 verrattuna.

Yhdysvaltalainen tutkimus on osoittanut, että kouluissa joissa on hyvä koulukirjasto, oppilaat oppivat enemmän ja saavat parempia arvosanoja (Why Care About School Libraries? 2008, 4). Kun opettajat tukevat oppimismahdollisuuksia kirjoilla, tietokoneresursseilla ja muilla, se parantaa oppijoiden oppimistuloksia. Yli 60 tutkimusta Yhdysvalloissa ovat osoittaneet selvän yhteyden koulukirjastojen ja oppimistulosten välille. Koulukirjastoilla on tärkeä rooli opetuksessa. Tutkimus on osoittanut, että koulukirjastoilla on työkalut kehittää luku- ja kirjoitustaitoa kaikenikäisillä oppilailla, kun niitä vain osataan käyttää (s. 5).

3.3 Koulukirjasto oppilaiden näkökulmasta

Ahmimisikäisten tarpeisiin koulun kirjasto on liian suppea, mutta niille, joille kirjat ovat vain yksi kiinnostuksen kohde monista, koulukirjasto tarjoaa hyvät mahdollisuudet (Sinko 1999, 75). He tarvitsevat koulukirjastoa enemmän kuin aktiiviset ja hyvät lukijat. Hyvät lukijat usein hakevat yleisten kirjastojen laajemmista valiko-

mista lukemansa teokset, mutta koulukirjaston on tärkeä innostaa lukemaan myös niitä, joille lukeminen on ehkä vain vähäinen osa vapaa-ajan käyttöä.

Kesolan (2002, 65) mukaan koulukirjaston pitäisi tähdätä oppilaiden sydämeen, järkeen ja tunteisiin. Kun tähdätään sydämeen, asioista tulee merkityksellisiä. Järkeen tähtääminen tarkoittaa, että kirjaston pitää pystyä tyydyttämään oppilaiden tiedonjanoa, ei tukahduttaa sitä. Kirjasto vetoaa tunteisiin tarjoamalla tasapainoisen ilmapiirin hiljaisuuden ja vuorovaikutuksen välillä. Merkityksellisten asioiden tuottaminen, tiedonjanon tyydyttäminen ja hiljaisuuden ja vuorovaikutuksen tasapainoisuuden löytäminen ovat eittämättä tärkeitä koulukirjaston tehtäviä. Kesola puhuu kirjastosta tilana ja koulukirjaston merkityksestä oppimisen kannalta, mutta unohtaa kokonaan yhden tärkeimmistä asioista: lukemaan innostamisen. Vaikka koulukirjastojen kaunokirjallisuuden kokoelma ei varmasti ole yhtä laaja kuin yleisten kirjaston, voidaan kaunokirjallista kokoelmaa käyttää oppilaiden ensisijaisena kertomakirjallisuuden tarjoajana.

Sinko (1999, 70) korostaa, että juuri lukemaan opettelevalle ja juuri lukemaan oppineelle koulukirjasto on merkittävä. He tarvitsevat nimenomaan alkavaa lukutaitoa tukevia kirjoja. Toki koulukirjaston tulee tarjota kiinnostavaa luettavaa myös niille, jotka jo osaavat lukea kouluun tullessaan, jotta heidän lukutaitonsa jatkaa kehitystä. Lukijan tarpeisiin sopiva pulpettikirja on usein hyvä askel tutustuttamaan kirjallisuuteen ja tarjoamaan mielenkiintoista luettavaa. Pulpettikirjan tai lukukirjan käyttöä onkin suositeltava kaikille luokille. Vaikka luokalla ei olisi erillisiä tunteja jolloin vain luetaan, voi lukukirjaa käyttää myös niin, että oppilas saa lukea sitä tehtyään tehtävät tunnilla.

Oppilaiden ollessa alakoulun luokilla 3-6 koulukirjaston merkitys korostuu ja koulukirjastoon kohdistuu enemmän odotuksia. Koulukirjaston pitää syventää oppilaiden lukutaitoa, lukunopeutta ja -tekniikkaa, lukemisen strategisia taitoja ja luetun ymmärtämisen taitoa. Singon mukaan (1999, 71) koulukirjastolla tulee olla käytettävissä lasten- ja nuortenkirjallisuutta, satuja, runoja, lehtiä ja lapsille suunnattua tietokirjallisuutta. Ilman ajantasaista kirjallisuutta lapsia on turha houkutella koulukirjastoon. Oppilaiden lukutaito tai -into ei kasva, mikäli heidät pakotetaan lukemaan liian haastavia tai vähän kiinnostusta herättäviä teoksia.

3.4 Koulukirjastojen tulevaisuus

Koulukirjastojen tulevaisuus ei ole ongelmaton, koska varoja koulukirjaston kehittämiseen on niukasti (Heino ja Valtakorpi 2004, 39). Suomessa koulukirjastoissa ei useimmiten ole kirjastoammatillista henkilökuntaa ja kirjastoaineiston määrärahat kilpailevat koulun muiden hankintojen kanssa. Usein kirjasto-opettajalla on vain vähän aikaa kirjastolle. Toimiakseen kunnolla koulukirjasto tarvitsee määrärahat aineistohankintoihin, ammattitaitoisen henkilökunnan ja asianmukaiset tilat. Käytännössä on mahdotonta, että jokaiseen kouluun saataisiin oma kirjastonhoitaja, mutta hyvään tilanteeseen voidaan päästä esimerkiksi mallilla, jossa usealla koululla on yhteinen kirjastonhoitaja.

Koulukirjastojen kehittämisestä vastaava äidinkielen ja kirjallisuuden opetusneuvos Pirjo Sinko Opetushallituksesta kertoo, että liian usein koulut odottavat ulkopuolista apua koulukirjastonsa kohentamiseen (Ahola 2007). Kouluilla on innostusta, mutta he odottavat, että joku ulkopuolinen ratkaisisi asian. Sinko ehdottaa, että ajatuksista puhutaan suoraan koulun rehtorille ja kunnan päättäjille, koska ilman heidän tukeaan eivät kirjastohankkeet pidemmän päälle onnistu. Toki kirjastoammatillaisia voi käyttää hyödyksi, he voivat jo pienillä vinkeillä helpottaa koulukirjaston toimintaa. Aito halu kehitykseen tulee kuitenkin lähteä koululta itseltään.

Yksi visio tulevaisuudesta on, että painetut kirjat häviävät ja tilalle tulevat e-kirjat. Yhdysvaltojen Minneapolisissa Benilde-St Margaret -yläkoulussa on tapahtunut juuri niin (Minneapolis School Library... 2013). Koulukirjastossa ei ole enää kirjoja, mutta se on hyödyllisempi kuin koskaan. Koulu lahjoitti lähes 5000 kirjan kokoelmansa kouluille Afrikkaan ja siirtyi kertaheitolla sähköiseksi kirjastoksi. Muutoksen aiheutti opiskelijoiden tarve ja käyttäytyminen. Nyt oppilaat voivat selailta kannettavilla tietokoneillaan sähköisen kirjaston valikoimaa. Rehtorin mukaan kirjaston ajateltiin ennen olevan kirjapinoja täynnä oleva rakennus, kun se pitäisi nähdä tilana, jonne ihmiset kokoontuvat jakamaan ideoita, luomaan, hakemaan tietoa ja lukemaan. Rehtori puhuu siis uudesta oppimisympäristöstä aktiivisena ja kehittyvänä tilana. Koulu on hankkinut verkkotietokantoja ja aikoo hankkia lisää kannettavia tietokoneita, interaktiivisen taulun ja suuren monitorin. Myös Yhdysvaltojen presidentti Barack Obama on kehottanut kouluja ottamaan e-kirjat käyttöön vuoteen 2017 mennessä.

Virtuaalikirjasto on yksi tulevaisuuden mahdollisuus, mutta ainakin ensin siirrytään varmasti yhä enemmän tietoyhteiskunnan koulukirjastoa kohti. Tietoyhteiskunnan koulukirjastoon liittyy koulujen kehittäminen oppimisympäristöinä tietoyhteiskunnan edellyttämään aktiivisen oppijan roolin mukaiseksi. Koulukirjastoissa tulee yhä enemmän näkymään uudet oppimiskäsitykset ja tutkiva oppiminen. Myös koulukirjasto mediakeskuksena tulee olemaan tärkeää. Koulukirjastojen tehtävä lukemiseen innostamisessa tulee pysymään, mutta rinnalle tulee medialukutaito ja tiedonhallintataitojen opetus. Tulevaisuudessa koulukirjastot ovat yhä enemmän oppimisympäristöjä.

Alakoulun, yläkoulun ja esimerkiksi lukion kirjastot eroavat toisistaan jo nyt. Alakoulujen koulukirjastoissa painotetaan lukemaan innostamista. Sen jälkeen suuren painoarvon saa esimerkiksi tiedonhallintataitojen kehittäminen: miten haetaan tietoja, mitä tiedonlähteitä valitaan, miten tietoja käytetään ja niin edelleen. Koulukirjastonhoitajat voivat olla esimerkiksi pedagogia informaatikkoja. Tiedonhaun ammattilainen koulussa voi helpottaa monella tavalla, esimerkiksi helpottaa ratkaisujen löytämistä.

4 MILLAINEN ON HYVÄ KOULUKIRJASTO?

4.1 Koulukirjaston tehtävät

IFLA:n ja Unescon koulukirjastojulistuksessa (1999) sanotaan, että koulukirjaston tehtävänä on tarjota oppimista helpottavia palveluja, kirjoja ja muita välineitä, joiden avulla kaikki kouluuyhteisön jäsenet tulevat kriittisiksi ajattelijoiksi ja tehokkaiksi informaation ja median käyttäjiksi. Kirjastopalveluita on annettava tasapuolisesti kaikille kouluuyhteisön jäsenille.

Koulukirjastojulistuksessa (IFLA/Unesco 1999) oletetaan, että kaikilla kouluilla on kirjasto ja kirjastohenkilökunta, joka auttaa käyttämään kirjoja ja muita tiedonlähteitä. Julistuksessa myös todetaan esimerkiksi, että kun koulukirjastohenkilökunta ja opettajat tekevät yhteistyötä, oppilaat saavuttavat korkeamman tason lukemisessa, oppimisessa ja ongelmanratkaisussa. Lainsäädäntö ja verkostoasioista koulukirjastojulistuksessa sanotaan, että koulukirjasto kuuluu olennaisena osana pitkän aikavälin strategiaan, joka pyrkii edistämään lukutaitoa ja sosiaalista ja kulttuurista kehitystä. Tämä kohta tulisi huomioida myös koulujen opetussuunnitelmia laadittaessa. Koulukirjaston täytyy kuulua osana opetussuunnitelmaan ja strategioihin, sillä koulukirjasto todella luo oppilaille paremman lukutaidon ja innostuksen oppimiseen, mitkä ovat jokaisen koulun tavoitteita jo muutenkin.

Koulukirjaston tavoitteiksi koulukirjastojulistus (IFLA/Unesco 1999) esittää paljon kasvatuksellisia tavoitteita. Olennaisia kehittämiskohteita ovat lukutaito, informaatiolukutaito ja opettaminen. Koulukirjasto tarjoaa mahdollisuuksia luoda ja käyttää tietoa. Tiedon luomisen ja käytön kehittymiseen päästään monilla eri palveluilla. Koulukirjaston tulee esimerkiksi tukea opetuksellisia tavoitteita ja koulun missiota. Sen tulee myös kehittää lasten kiinnostusta lukemiseen ja oppimiseen ja saada oppilaat käyttämään kirjastoa läpi elämänsä. Lisäksi koulukirjasto tarjoaa pääsyn paikallisiin, valtakunnallisiin ja globaaleihin tietoihin ja mahdollistaa näin kohtamaan erilaisia kokemuksia ja mielipiteitä. Se myös järjestää toimintaa, joka edistää kulttuuristen asioiden tuntemista sekä edistää lukemisen lisäksi koulukirjaston palveluiden käyttöä.

Koulukirjastonhoitaja on ammattitaitoisesti pätevä (IFLA/Unesco 1999). Hän on vastuussa kirjaston suunnittelusta ja johtamisesta. Henkilöstö on mahdollisimman riittävä hoitaakseen yhteistyön kaikkien koulun jäsenten ja yleisen kirjaston kanssa. Koulukirjastonhoitajan rooliin vaikuttaa koulun budjetti ja opetusmenetelmät, mihin puolestaan vaikuttavat laki ja taloudellinen tilanne. Koulukirjastonhoitajien on jatkuvasti koulutauduttava ja kehitettävä ammattitaitoaan, että he ovat päteviä suunnittelemaan ja opettamaan tiedonhallintataitoja sekä oppilaille että opettajille. Suomessa tähän ei päästä vielä lähellekään ja toteutuminen vaihtelee suuresti myös kansainvälisesti. Suurimmassa osassa kouluja ei ole kirjastoammattilaista hoitamassa kirjastoa. Tärkeää olisi kuitenkin, että kirjastoa hoitaisi osa-aikaisesti edes joku opettajista.

Koulukirjastopalveluiden politiikka, joka määrittelee päämäärät, prioriteetit ja palvelut, takaa tehokkaan ja luotettavan koulukirjaston (IFLA/Unesco 1999). Koulukirjasto on organisoitu ja ylläpidetty ammattitaitoisesti, palvelut ovat saatavilla kaikille ja koulukirjasto tekee yhteistyötä opettajien, vanhempien, kirjastonhoitajien ja muiden kanssa. Koulukirjastojulistus kehottaa hallituksia kehittämään ministeriöidensä kautta strategioita, joilla julistus pannaan täytäntöön. Suunnitelmiin tulee sisällyttää kirjastonhoitajien ja opettajien täydennyskoulutus.

Suomessa julistuksen vaatimukset eivät toteudu ainakaan kovin hyvin, tuskin mikään koulukirjasto toteuttaa kaikki julistuksen määritelmät. Katse on kuitenkin edessäpäin ja julistus on hyvä tavoite, jota kohti pyrkii. Julistuksesta kannattaa huomioida esimerkiksi se, että koulukirjasto tukisi opetuksellisia tavoitteita. On myös tärkeää keskittyä tukemaan lasten kiinnostusta lukemiseen ja oppimiseen läpi elämän.

Yleisten kunnan- ja kaupunginkirjastojen ja koulukirjastojen pitäisi toimia yhteistyössä niin, että ne kehittävät yhdessä koulukirjastojen toimintaa. Ei ole välttämättä aina yleisen kirjaston etu, jos koko luokka tulee kirjastoon, he saattavat esimerkiksi aiheuttaa häiriöitä muille asiakkaille. Koulu ja kirjasto ovat toimineet jo pitkään yhteistyössä esimerkiksi kirjastonkäytön opetuksessa. Kirjastonhoitajia on jonkin verran hyödynnetty esimerkiksi koulukirjastojen kehittämishankkeissa, mutta esimerkiksi yhteisiä virkoja ei vielä juuri ole. Pedagoginen informaattikko voisi tulevaisuudessa hoitaa koulukirjaston kehittämisen yhdessä koulun henkilökunnan kans-

sa. Pedagogiselta informaattikolta vaaditaan yleensä kirjastoalan korkeakoulututkinnon lisäksi pedagogisia opintoja. Juuri pedagoginen informaattikko vastaa yleensä kirjaston yhteistyöstä koulun kanssa. Yleisen kirjaston ammattilaiset voisivat myös tulevaisuudessa antaa kirjasto-opettajien täydennyskoulutusta.

4.2 Koulukirjasto tilana

Kirjastotilan suunnittelussa on tärkeää varata koulukirjastolle mahdollisuuksien mukaan mahdollisimman suuri tila (Hirvimäki 1999, 206). Lähtökohtana on toki oppilasmäärä, johon koulukirjaston koko suhteutetaan. Pienen alakoulun kirjasto mahtuu luokkahuoneeseen, mutta koulukirjaston kokoelma ja muu varustus lisääntyy koko ajan, ja siksi kasvunvaraa on aina jätettävä.

Sinko (2002, 7) korostaa, että koulukirjasto tarvitsee kunnollisen tilan, mikä ei suinkaan vielä ole todellisuutta. 1970-luvun opetussuunnitelmassa koulukirjasto määriteltiin koulun sydämeksi, mutta tilanahtaus on aiheuttanut sen, että koulukirjasto voi olla jopa täysin ilman fyysistä tilaa.

Hirvimäki (1999, 206) korostaa myös koulukirjaston sijainnin keskeisyyttä muihin palveluihin nähden. Hirvimäki kertoo, että tulevaisuuden koulukirjasto on eittämättä oppimisympäristö. Nyt noin viidentoista vuoden kuluttua Hirvimäen ajatuksesta se onkin sitä. Koulukirjaston odotetaan olevan oppimisympäristö, ei pelkkä kasa kirjoja. Tietokoneet ja tiedonhakumahdollisuudet (esimerkiksi pääsy tietoverkkoihin ja muihin sähköisiin materiaaleihin kuten lehtiin ja sana- ja tietokirjoihin) ovat koulukirjaston arkea. Toki pienissä kirjastoissa joskus voidaan tilan tai muiden resursien puutteiden takia joutua luopumaan monista tietoteknisistä varusteista. Yksi vaihtoehto olisi tabletit. Tabletit ovat kevyitä, pienikokoisia ja helposti siirrettäviä. Niitä voisi käyttää ainakin pienemmissä tiedonhakutehtävissä. Tiedonhallintataitojen opetus sisältyy myös äidinkielen ja kirjallisuuden opetussuunnitelmaan, joten koulukirjaston hyödyntämistä siinä on suositeltavaa käyttää. Kuten Sinko arvelee (2005, 22), on vaikea kuvitella miten koulu voi selvitä opetussuunnitelman velvoitteista ilman koulukirjastoa.

Koulukirjaston tulisi olla tilana mahdollisimman avoin ja näkyvä. Sillä pitäisi olla myös rauhallinen sijainti sekä ryhmätyöskentelyn mahdollistavat tilat. Koulukirjasto on luokahuoneesta poikkeava ja kodikkaampi. Koulukirjaston tilan tulisi olla houkutteleva ja innostava.

4.3 Kirjaston kokoelma

IFLA:n guidelines on koulukirjastoille luotu suuntaviivat, joita voi käyttää koulukirjaston arvioinnin apuna. IFLA:n guidelines (IFLA/Unesco 2002, 9) neuvoo, että järkevä koulukirjaston kokoelman pitäisi käsittää kymmenen kirjaa oppilasta kohti. Pienimmillä kouluilla pitäisi olla vähintään 2500 päivitettyä ja olennaista nidettä varmistukseen tasapainoisen kirjavaraston kaiken ikäisille. Vähintään 60 % kokoelmasta pitäisi koostua opetussuunnitelmaan liittyvistä tietoresursseista. Lisäksi koulukirjastoon pitäisi hankkia vapaa-ajan materiaaleja, kuten suosittuja romaaneja, tietokonepelejä, videoita ja lehtiä. Tällaiset materiaalit kannattaa valita yhdessä oppilaiden kanssa varmistukseen, että ne heijastavat heidän mielenkiinnonkohteitaan.

Niirikankaan (1999, 22) mukaan oppijat ja opettajat toivovat, että koulukirjaston kokoelma olisi monipuolinen ja ajankohtainen. Edellytyksenä tälle ovat hankintamäärärahat sekä ajantasaiset kokoelmat. Mikäli hankintamäärärahoja saadaan vain satunnaisesti, ei koulukirjasto pysy monipuolisena, ajantasaisena ja kiinnostavana.

Koko luokan sarjat ovat huonohko sijoituskohde, vaikka niitäkin täytyy jonkin verran olla (Sinko 1999, 71). Sinko toteaa, että koko luokan sarjojen hankkiminen on kallis kertasijoitus eivätkä koulun tekemät valinnat aina osu oikeaan. Myös oppilaiden lukutaito ja kiinnostuksenkohteet ovat niin erilaiset, että kaikille sopivaa yhteistä kirjaa on vaikea löytää. Tämän takia yhteiset käsiteltävät tekstit ovat usein katkelmia romaaneista, novelleja tai runoja. Parempi painotus yhteisen luettavan kirjan tilalle on tietty aihealue tai oma valinta, jolloin oppilailla on mahdollisuus lukea kirjaa, joka aidosti kiinnostaa. Sinko toteaa kuitenkin, että pedagogiselta kannalta yhteisten kirjojen lukeminen on joskus perusteltua. Kun koko ryhmä on lukenut saman kirjan, siitä voidaan keskustella, pohtia henkilöitä ja tekstin synnyttämiä aja-

tuksia. Suhteellisen turvallinen sijoituskohde koko luokan kirjasarjoiksi ovat lasten- ja nuortenkirjaklassikot ja muut kesto-suosikit, joita voi lukea vuodesta toiseen (s. 72). Koulukirjaston keskittymistä perusteoksiin ja klassikoihin puoltaa niiden pitkä käyttöikä ja -aste.

Kokoelman tarkoitus on innostaa lukemaan ja oppimaan. Salminen (1999, 191) esittää, että koulukirjaston aineiston tulee olla riittävää, ajantasaista, monipuolista, kiinnostavaa, hyväkuntoista ja helposti saavutettavaa. Myös koulun pedagogisten tarpeiden tulisi määrittää (mts. 186) koulukirjaston kokoelmaa. Jos koulussa painotetaan jotakin oppiainetta, sen tulisi näkyä myös koulukirjaston kokoelmassa. Aineistovalinnat tulee tehdä nimenomaan koulun tarpeet huomioon ottaen (Hirvimäki 1999, 209). Koulukirjaston kokoelma on koulun peilikuva ja sen tulee palvella juuri sitä koulua, jonka sisällä se toimii. Kokoelma suunnitellaan tietyille kohderyhmälle ja erityistarkoituksiin. Kokoelman tulee kehittää oppijan aktiivisuutta, mielikuvitusta, kriittisyyttä ja eläytymiskykyä.

Ranganathan (Almgren & Jokitalo 2011, 25) määrittelee 5 lakia, jotka perustuvat kokoelman asiakaslähtöisyyteen. Ensimmäisessä laissa sanotaan, että kirjat ovat käyttöä varten, eli mietitään miten aineisto saadaan ahkeraan käyttöön. Toisessa laissa sanotaan, että jokaiselle lukijalle on kirjansa, eli kirjaston tulee auttaa käyttäjää löytämään tarvitsemansa aineisto. Kolmas laki kertoo, että jokaiselle kirjalle on lukijansa. Neljännessä laissa todetaan, että lukijan aikaa tulee säästää ja viidennessä, että kirjasto on kasvava organismi, eli sen tulee muuttua ympäristön monimuotoistumisen mukana.

4.4 Koulukirjaston saavutettavuus

Niinikankaan (1999, 19) mukaan koulukirjastoa tarvitaan oppijoiden tasa-arvoisen tiedon lähteille pääsyn takaamiseksi. Tiedon saatavuus on taattava tasa-arvoisesti kaikille esimerkiksi varallisuuteen katsomatta. Koulukirjaston täytyy olla käytettävissä yhtä lailla kaikille koulun oppilaille. Aukioloajat tai kirjaston käyttöajat täytyy olla selvästi merkitty tai oppilaiden tiedossa. Käytösäännöistä käy ilmi, koska oppilaat saavat käyttää kirjaston palveluita tai oleskella siellä. Kirjasto voi toimia koulun jälkeen esimerkiksi läksyjentekopaikkana.

Koulukirjaston tulee olla näkyvä. Oppilailla tulee olla tiedot koulukirjastoista, siitä mitä se tarjoaa, sen käyttösäännöistä ja siitä, mitä hyötyä oppilaalle voi olla koulukirjaston käytöstä. Koulukirjaston tulee olla myös toimiva: toimivuus on tärkeää, sillä mikäli lainaukseen ei ole selviä sääntöjä tai kirjoja ei ole luetteloitu tai järjestetty hyllyyn, epäjärjestys aiheuttaa kaaosta ja koko kirjaston toimimattomuutta. Organisoitu ja järjestetty kokoelma on koulukirjaston edellytys.

Constantinon artikkelissa *It's not rocket science; Students Know What Is Good for Them: The Efficacy of a Quality School Library* (2008, 60) käsitellään koulukirjastojen saavutettavuutta. Constantino toteaa median kyllä puhuvan lukija- ja kirjoitustaitokriiseistä, mutta ei ongelman todellisesta syystä: pääsyn puutteesta mielenkiintoisiin luettaviin materiaaleihin. Kun lapsilla on mielenkiintoista luettavaa, he lukevat. Tutkitusti niillä lapsilla, jotka asuvat köyhillä alueilla, on huonompi pääsy kirjoihin. Koulukirjastoille onkin näytetty, mitä kirjakaupoissa tapahtuu ja koulun historiallisista käytännöistä on pyritty pääsemään eroon. Opiskelijat voivat vain tulla kirjastoon ottamaan kirjan kotiin. Koska se on niin helppoa, tapa edistää lukemaan yksinkertaisesti ilosta, ilman testejä tai jatkokeskusteluja. Suurin osa opiskelijoista haluaisi saada kirjansa juuri koulukirjastosta (s. 62). Suurin osa oppilaista myös haluaisi vierailla koulukirjastossa useammin kuin kerran viikossa.

Constantinon artikkelissa nostetaan myös tärkeäksi asiaksi se, että kirjastossa on niitä kirjoja, joita opiskelijat haluavat (2008, 61). Heidän tekemässään tutkimuksessa 73 % oppilaista oli sitä mieltä, että kirjastossa ei ole mukava vierailla. Suurimmat syyt tähän olivat, että kirjat ovat liian vanhoja ja otsikot epäsuosittuja. He eivät myöskään saaneet sitä kirjaa jonka halusivat, koska se on lainassa. Oppilaat myös tunsivat olonsa kiireisiksi ja painostetuiksi valitsemaan kirja nopeasti sekä olemaan hiljaa. Opiskelijat haluaisivat kirjastosta hauskan paikan. He haluaisivat myös lisää hyviä kirjoja, sitä että saisivat puhua kirjastossa ja että kirjasto olisi auki lounastunnilla, ennen koulun alkua ja koulun jälkeen. Tutkimuksen tulokset näyttävät selvästi, että kun oppilailla on pääsy koulukirjastoon ja kirjat ovat helposti saatavilla, heidän asenteensa ja käyttäytymisensä muuttuu (s. 62). Opiskelijat raportoivat, että haluavat lisää kirjoja pitääkseen hauskaa lukemalla ja siten myös koulukirjastosta tulee hauska paikka. Tutkimus osoitti, että kirjat ovat paras kannustin

lukemiselle. On tärkeää luoda koulukirjastosta paikka, jossa on nautittavia kirjoja – niitä kirjoja, joita opiskelijat haluavat lukea.

5. JOUPIN ALAKOULUN KOULUKIRJASTO

Joupin koulussa on luokat 1-6, joista 1-2-luokka toimii yhdysluokkana lukuvuoden 2013–2014. Lukuvuonna 2013–2014 koulussa oli 86 oppilasta ja viisi opettajaa. Lisäksi koulussa on koulunkäynninohjaajia ja muuta henkilökuntaa. Koulu sijaitsee Seinäjoen Joupin kaupunginosassa Joupin K-citymarketin vieressä. Koulussa toimii vanhempainseurakunta ja iltapäivätoimintakerho sekä useita harrastuskerhoja.

Koulu remontoitiin vuonna 2012. Koulun remontti mahdollisti myös kirjastotilan uusimisen sekä opinnäytetyön tekemisen. Joupin koulu tekee tiiviisti yhteistyötä Seinäjoen kaupunginkirjaston kanssa. Kaikki koulun luokat ovat mukana lukudiplomissa, lisäksi järjestetään kirjavinkkausta vuosittain sekä tehdään aina jonkun luokan kanssa myös kirjastokäynti. Myös kirjastoauto vierailee koululla viikoittain.

5.1 Koulukirjaston historiaa

Joupin koulupiiri perustettiin vuonna 1920 (Seinäjoki-Seura ry 1986, 56; Perälä 1991, 1, 2, 7-9; Alanen 1970, 655–656). Siihen kuuluivat Joupin ja Jouppilan kylät sekä nykyinen Pohjan alue. Koulun toiminta alkoi Aukusti Hakolan talossa, jossa myös Seinäjoen ensimmäinen kansakoulu alkoi vuonna 1871. Oma koulutalo valmistui vuonna 1922 ja vanhan koulutalon viereen valmistui uusi koulu vuonna 1954. Vanhat koulutalot yhdistävä laajennusosa valmistui vuonna 1989. Jaakko Luoma (johtajaopettajana 1923–1951) ja Selma Lähdesmäki (1923–1959) ovat olleet Joupin koulun merkittävimpiä ja pitkäaikaisimpia opettajia.

Hovilan ja Silvosen (1996) mukaan Joupinkylän koululle perustettiin kantakirjasto vuonna 1931. Seinäjoki jakautui kyseisenä vuonna kauppalaksi ja maalaiskunnaksi. Marttilan kantakirjasto muutettiin kauppalankirjastoksi ja maalaiskunnan kirjastoksi perustettiin uusi kantakirjasto Joupinkylän koululle. Kirjastojen kirjamäärä oli yhteensä vuoden 1931 lopussa vain noin 1500 teosta.

Joupinkylän kantakirjastoa hoiti ensin opettaja Jaakko Luoma yli kahden vuosikymmenen ajan (1931–1953), sitten lehtori Armas Pönkä (1954–1955) ja opettaja

Salomon Määttänen (1955–1958). Vuonna 1958 alettiin valmistella kauppalan ja maalaiskunnan yhtymistä ja osa kirjastoista lakkautettiin (Hovila & Silvonen 1996). Myös Joupinkylän kirjasto lakkautettiin yhdessä Alakylän ja kirkonkylän (Törnävä) kirjastojen kanssa vuoden 1958 lopussa. Joupin koulun kirjastolla on kuitenkin ollut merkittävä asema sekä Joupin että Seinäjoen historiassa.

5.2 Kirjaston alkutilanne ja kokoelman arviointi

Joupin koulu oli remontissa vuoden 2012 syksyllä, jolloin myös kirjastotila uusittiin. Kun remontti alkoi olla valmis, alkoi kirjaston toiminnallinen suunnittelu. Ensimmäinen tehtävä oli purkaa kirjat "muuttolaatikoista" vanhoihin hyllyihin, koska uusia ei oltu vielä tilattu. Kuvat 1 ja 2 kuvaavat kirjaston alkutilannetta. Kuvassa 1 näkyy tilanne aivan tutkimuksen alussa: kirjasto oli todella pahvilaatikoissa. Kuvassa 2 on aloitettu kirjojen purkaminen laatikoista vanhoihin hyllyihin. Kun Joupin koulukirjasto-projekti aloitettiin, kirjat olivat pakattuina pahvilaatikoissa. Tavallaan tilanne oli hyväkin: nyt oli helppo selvittää aineiston määrä ja laatu sekä valinta- ja poistomenetelmät.

Kuva 1. Kirjasto oli pahvilaatikoissa tammikuussa 2013.

Kirjasto-opettaja Arja Kankaanpään kanssa valittiin käyttökelpoiset teokset ja hävitettävät teokset. Heinin ja Valtakorven (2004, 35) mukaan koulukirjaston kehittäminen lähtee liikkeelle kokoelman arvioinnista. Arvioinnissa on tärkeää muistaa, että kokoelman tulisi palvella vain koulun opetusta ja päämääriä. Koulukirjasto palvelee siis vain koulun tarpeita, ei koko väestön kuten yleinen kirjasto. Siis kirjat, joilla ei ole tarvetta, tulee poistaa. Kun on poistettu tarpeettomat kirjat, täytyy arvioida keskeisimmät kehittämiskohteet. Tärkeimpinä täytyy huomioida kirjojen sisällön ajantasaisuus sekä käytettävyys. Asiantuntemus näihin asioihin löytyy parhaiten koulun sisältä. Opettajat tuntevat parhaiten opettamansa alat ja siksi koko henkilökunnan tulisi olla mukana kokoelman kehittämisessä. Joupin koulun kirjas-

toprojektissa Kankaanpää oli opettajien edustajana ja otti kantaa kirjojen säilyttämiseen kokoelmassa myös opetuksen näkökulmasta.

Kuva 2. Kirjoja alettiin purkaa pahvilaatikoista vanhoihin hyllyihin, koska uusia hyllyjä ei oltu vielä saatu.

Kokoelman läpikäymisen jälkeen tulee miettiä, mitä uusi kirjoja hankitaan (Heino & Valtakorpi 2004, 35). Uusissa hankinnoissa tulee pyrkiä pitkäjänteisyyteen ja suunnitella vuosittain, mitä käytössä olevilla varoilla hankitaan. Käytettävissä olevia rahoja voidaan jakaa esimerkiksi luokka-asteiden tai oppiaineiden mukaan. Pitää myös tehdä linjauksia siitä, hankitaanko kirjastoon muitakin aineistolajeja kuin kirjoja (mts. 36).

Kuten Oulunlahden koulu (Nykänen 2004, 99), myös Joupin koulussa hyvä hankintojen tavoite on hankkia aineistoa mahdollisimman monipuolisesti erilaiset lapset huomioiden. Huomioon tulee ottaa lasten ikä, lukutaso, eri sukupuolia kiinnostavat kirjat sekä kirjallisuuden eri lajit, kuten fantasia ja sadut. Myös pedagogiset tarpeet kannattaa huomioida, esimerkiksi pari- ja ryhmäkirjoja voi hankkia. Pari- ja ryhmälukemisessa (mts. 100) harjoitellaan sosiaalisia ja vuorovaikutustaitoja. Yhdessä lukeminen ja kirjan työstäminen parin kanssa tai ryhmässä on oppilaista mukavaa. Myös erityisoppilaiden tarpeet tulee huomioida hankinnoissa.

Laatikoiden tyhjennyksen yhteydessä tarkistettiin kaikkien kirjojen ajantasaisuus ja kunto ja poistettiin vanhentunutta aineistoa sekä huonokuntoisia kirjoja. Poistoja kertyikin melko paljon, reilusti yli sata nidettä. Osa poistetuista kirjoista oli jo useamman vuosikymmenen vanhoja kirjoja. Facta-tietokirjasarja oli 40 vuotta vanha, kuten myös Retkeilijän lintuopas. Vihreä varis -sarjan kirjat sekä Pappilan Marja -sarja olivat 1980-luvulta ja ne koettiin sellaisiksi, joihin oppilaat eivät enää tartu. Myös Päivänavauksia ala-asteelle on 1980-luvulta ja se koettiin vanhentuneeksi aineistoksi. Vironkieliset kirjat olivat siltä ajalta, kun koululla oli ystävyyskoulu Virossa. Vironkielisiä kirjoja ei kuitenkaan enää tarvita, varsinkin kun aineisto oli jo melko vanhaa, joten ne poistettiin kokoelmasta. Ainakin osa Eka-kirjasto-sarjan kirjoista oli ilmestynyt 1970-luvulla ja ne poistettiin myös.

Kirjaston aineisto oli kokonaisuudessaan melko vanhaa, ja poistettavaa aineistoa löytyi paljon. Pääasiassa poistettiin kirjoja, joita lapset eivät enää halua lainata, jotka ovat vanhannäköisiä tai sisältävät vanhaa tietoa. Kertomakirjallisuudestakin poistoihin laitettiin useita kirjoja, esimerkiksi Heino Ainsaarin Vauhtikesä (ilmestynyt 1980) sekä useita muita 1960–1980-luvun lastenkirjoja.

Klassikoita kyllä pyrittiin jättämään. Hyllystä löytyy yhä monta Astrid Lindgrenin kirjaa, ja koko luokan sarjaksi jätettiin Lindgrenin Rasmus ja kulkuri. Koska hankintamäärärahoja ei riittänyt siihen, että olisi hankittu koko luokan kirjasarjoja, päätettiin niitä kuitenkin jonkin verran jättää, jos niitä haluttaisiin lukea. Koko luokan sarjoiksi jätettiin esimerkiksi C.S. Lewisin Velho ja leijona ja Jules Vernen Sukelluslaivalla maapallon ympäri sekä ensimmäisille luokka-asteille H.G. Wellsin ja Egner Thorbjörnin Tommi ja elefantti.

Poistojen periaatteet määriteltiin yhdessä kolmannen luokan opettajan ja kirjastovastaavan Arja Kankaanpään kanssa. Kumpikin oli yhtä mieltä siitä, että huonokuntoista, tiedoiltaan tai kieleltään vanhentunutta ja lainaamatonta aineistoa poistetaan oman harkinnan mukaan. Tavoitteena on pitää kokoelma suhteellisen ajantasaisena, hyväkuntoisena ja sopivan kokoisena.

5.3 Kokoelman ajantasaistaminen

Hirvimäen (2002, 24) mukaan koulukirjaston taso määräytyy pitkälti siitä, kuinka paljon resursseja siihen on käytettävissä ja kuinka tärkeänä koulukirjastotoiminta nähdään. Joupin koulu oli havahtunut remontin yhteydessä siihen, että koulukirjasto ei ole ajantasainen ja remontti tarjosi hyvän mahdollisuuden korjata myös koulukirjaston tilanne. Niinikangas toteaa (1999, 16), että 1980-luvulla koulukirjastopalvelut lanseerattiin toden teolla yleisille kirjastoille ja lama, huono taloustilanne ja perusopetuslain muutos 1990-luvulla johtivat monien koulukirjastojen lakkauttamiseen. Nyt kuitenkin koulukirjastoja on alettu elvyttää uudelleen.

Joupin koulun kirjastoon ei oltu hankittu uutta aineistoa moneen vuoteen. 1990-luvun lama tuntuu vaikuttaneen osittain kirjojen hankkimattomuuteen ja ehkä 1990-luvulla koulukirjasto sitten kuihtui siihen malliin, että siihen ei enää 2000-luvullakaan talouden kenties parannuttua keskitetty resursseja.

Keväällä 2013 hankittiin kirjastoon uusia ajantasaisia kirjoja. Oppilailta kysyttiin, millaisia kirjoja he toivoivat kirjastossa olevan ja uusia kirjoja hankittiin osin oppilaiden toiveiden mukaan. Tällä pyrittiin osallistamaan asiakkaita. Uusien kirjojen listalla oli muun muassa vitsikirjoja, Risto Räppääjä -kirjoja, koirakirjoja sekä helpolukuisia kirjoja. Kirjavalinnat on tehtävä koulun lähtökohdista käsin. Kirjojen hankinnassa pidettiin tärkeänä sekä hintaa, että myös hankintojen nopeutta ja helppoutta. Huomioon otettiin myös Singon (2005, 29) ajatus siitä, että pienimmille peruskoululaisille koulun pitäisi avata mahdollisuus löytää kirjallisuuden kiehtova maailma. Koulukirjasto on siten erityisen tärkeä pienille koululaisille eli ykkös- ja kakkosluokkalaisille. Helppolukuisten kirjojen hankinta tukee tätä ajatusta. Singon mukaan (1999, 71) koulukirjaston kokoelman tulee sisältää lasten- ja nuortenkirjallisuutta, satuja, runoja, lehtiä ja lapsille suunnattua tietokirjallisuutta. Näitä kaikkia löytyy nyt Joupin koulukirjastosta.

Uusia tietokirjoja ei juuri hankittu. Tietokirjojen hankinnoissa tulisi keskittyä niihin aihealueisiin, joista opettajilla on mielenkiintoa ja halua tehdä esimerkiksi ryhmittöitä. Koulukirjaston kirjoja on ehkä eniten totuttu käyttämään erilaisissa ryhmittöissä ja oppilaskeskeisissä työmuodoissa. Oppikirjan rinnalle on mukava etsiä myös lisämateriaalia. Kirjastoon jätettiin maantieteeseen ja eläimiin liittyviä kirjoja,

kuten 1990-luvulla ilmestyneen *Maailma nyt* -sarjan ja *Kodin uusi eläinkirja* -sarjan kirjoja. Tällaiset kirjat tukevat hyvin koulun ryhmä- ja parityöskentelytapoja ja itsestä tiedonhankintaa eri kouluaineisiin liittyen.

Lauronen (2005, 83) korostaa, että koulukirjastokokoelman pitää olla riittävän laaja siihen, että opettaja pystyy opettamaan ja oppilas voi oppia. Aineiston on oltava riittävän ajantasaista ja tarpeellista. Pelkkä uuden aineiston hankinta ei riitä, vaan aineiston kuntoa on tarkkailtava jatkuvasti ja poistettava aineistoa, joka on menettänyt tarkoituksensa. Lauronen myös ehdottaa, että opettajat otetaan mukaan kartoitukseen, koska heillä on usein hyvää tietoa siitä, mikä aineisto on menettänyt merkityksensä.

Opetuksen suunnittelussa pitäisi ottaa huomioon se, mitä kirjoja kirjastossa on (Heino & Valtakorpi 2004, 36). Toisaalta jo opetusta suunnitellessa voidaan tehdä tarpeellisia kirjahankintoja. Jos kirjaston toiminta on hyvin organisoitua ja aineistonhankinta suunnitelmallista ja jatkuvaa, kirjasto voi merkittäväällä tavalla tukea koulussa annettavaa opetusta ja mahdollistaa uusien menetelmien käyttöönoton (mts. 39).

5.4 Teemahaastattelu opettajille

Käytännön työn (muun muassa kirjojen tarkistaminen, jaottelu, hyllytys, selkämerkintöjen teko ja hyllynreunukset) pohjalle tehtiin kolmen koulun opettajan teemahaastattelu. Hirsjärven ja Hurmeen (1995, 8) mukaan teemahaastattelu sallii haastatteluun valituilta mahdollisimman luontevan ja vapaan reagoinnin. Teemahaastattelu valikoitui tutkimusmenetelmäksi, koska se on keskustelunomainen tietojenkeruumenetelmä, joka saa tutkittavat suopeiksi tutkimukselle. Hirsjärvi ja Hurme korostavat, että vapaamuotoiset keskustelut paljastavat asioita, joita tuskin voisi muuten saada selville. Teemahaastattelu ottaa ihmisen huomioon sekä ajattelevana että toimivana olentona. Haastattelu siis muistuttaa keskustelua, mutta sen päämääränä on informaation kerääminen (mts. 25). Käytännönhaastattelussa saatua tietoa käytetään hyväksi heti, sillä tavoitteena on käytännön ongelman ratkaiseminen. Haastattelu oli myös ryhmähaastattelu.

Haastattelun teema-alueet olivat:

- koulukirjaston historia
- lukemaan innostaminen
- oppilaiden käsitys koulukirjastosta
- hyvän koulukirjaston määritelmä
- odotukset uudelle koulukirjastolle

Haastattelu tehtiin ennalta sovittuna ajankohtana 18.2.2013. Haastattelun kesto oli noin tunti. Haastateltavat luokanopettajat olivat Arja Kankaanpää (3. luokan opettaja ja koulukirjastovastaava), Riikka Kivisaari (1. lk.:n opettaja) ja Heidi Salmenkangas (5. lk.:n opettaja).

Haastateltavat eivät tieneet paljonkaan Joupin koulukirjaston historiasta (Kankaanpää 2013; Kivisaari 2013; Salmenkangas 2013). Vastaava kirjasto-opettaja Kankaanpää (2013) kertoi, että eri opettaja on aina hoitanut sitä. Tähän mennessä koulukirjastoa oli heidän aikanaan käytetty siten, että jokaisella luokalla on oma vihko, johon kirjoitetaan lainaajan nimi sekä kirjan nimi. Pohdimme haastattelussa, mikä lainaus- ja palautussysteemi olisi koulun kannalta paras. Luokilla ei ole ollut erillistä lainaustuntia, vaan kirjaston käyttö on opettajasta kiinni. Kirjojen palautus on ollut välillä palautuslaatikkoon, mutta välillä ei.

Lainauksen hoitamisesta haastatellut opettajat (Kankaanpää 2013; Kivisaari 2013, Salmenkangas 2013) eivät osanneet sanoa, miten se kannattaisi hoitaa ja heillä oli myös epäselvyyksiä siitä, miten se on hoidettu. Lainaus toiminta on ollut välillä epävirallisempaa eikä tarkkoja lainausmerkintöjä ole tehty. Haastatellut luokanopettajat toivoivat, että minä keksisin lainaukseen toimintamallin, jolla se olisi järkevintä hoitaa.

Lukemaan innostamista kaikki haastatellut opettajat pitivät tärkeänä ja tekivät sitä myös itse (Kankaanpää 2013; Kivisaari 2013, Salmenkangas 2013). Kaikki koulun luokat ovat mukana Seinäjoen alakoulujen yhteisessä lukudiplomissa Lukuseikkailussa. Opettajat ovat muokanneet lukudiplomia hieman tarpeitaan vastaavaksi.

Ekaluokkalaiset aloittavat Lukuseikkailun vuoden alussa (Kivisaari 2013). Jokaisella on Lukuseikkailu-vihot, joita täytetään. Lukuseikkailu-vihossa on muokattuja piirustus- ja kirjoitustehtäviä. Opettajat ilmoittivat (Kankaanpää 2013; Kivisaari 2013, Salmenkangas 2013), että viidesluokkalaisten edellytetään lukevan syksyn aikana vähintään viisi kirjaa. Osa oppilaista lukee myös vapaa-ajalla. Ekaluokkalaisilla on viikossa yksi tunti, jolloin vain luetaan. Myös väliajoilla voidaan lukea, jos saa tehtävät tehtyä. Myös kolmas- sekä viidesluokkalaisilla on viikossa yksi lukutunti. Ekaluokalla on käytössä Pikkumetsän aapinen, 3-6-luokkalaisilla on käytetty äidinkielen kirjoina Kulkuri-kirjasarjaa sekä Kirjakujaa. Lukemaan innostamisessa koulussa on hyödynnetty kaverivinkkausta, jossa oppilaat toimivat kirjavinkkareina toisilleen. Tämä on koettu myös oppilaiden keskuudessa mukavaksi. On erittäin hyvä, että koulussa on löydetty erilaisia toimivia lukemaan innostamisen tapoja, joihin on otettu myös oppilaat itse mukaan.

Haastatellut olivat sitä mieltä, että koulukirjaston pitäisi olla houkutteleva paikka, joka innostaa lukemaan. Kirjaston pitää olla viihtyisä sisustuksen puolesta, esimerkiksi matto tulee olla. Myös kustantajilta voisi kysyä kirjahahmoja, joilla lisätä viihtyisyyttä. Yksi tärkeimmistä asioista haastateltavien mielestä oli houkuttelevat kirjat, ja se että kirjat löytyvät helposti hyllystä.

Hyvä koulukirjasto oli Salmenkankaan (2013) mielestä sellainen, josta löytyy kaikenikäisille jotain luettavaa. Kankaanpään (2013) mielestä se oli viihtyisä paikka, jossa pitäisi olla myös istumapaikkoja tai esimerkiksi istumatyynyjä. Koulukirjastossa olisi hyvä pitää satutunteja. Kivisaari (2013) mainitsee koulukirjaston viihtyvyyteen liittyvän myös kirjaston koon.

Koulukirjaston pitäisi olla sopivan kokoinen. Tämä on aika pieni, mutta tunnelmallinen kuitenkin. (Kivisaari 2013.)

Hyvän koulukirjaston kokoelma oli Salmenkankaan (2013) mielestä sellainen, jossa on tietokirjoja löydettävissä. Kivisaari (2013) toivoo, että koulukirjaston kokoelmassa olisi uusia kirjoja koko luokalle.

Haastatellut opettajat odottivat, että uudessa kirjastossa on mietitty hyllyjaottelu selkeäksi. Luokka-astejakoa harkittiin, mutta oppilaat ovat samalla luokka-asteella hyvin eritasoisia lukijoita, joten päädyttiin siihen, että tällainen ryhmittely ei hyödyt-

täisi kaikkia oppilaita tarpeeksi. Kirjojen selkämkyksissä tulisi olla merkinnät. Opettajat ehdottavat myös kirjojen merkitsemistä värikoodeilla niin, että hyllynreunaan tulisi aina sama väri. Tietokirjojen puolella myös luokka voisi olla esillä. Tärkeänä pidettiin myös käyttösääntöjen laatimista, koska nyt sellaisia ei oikeastaan ole. Lainausohjeiden pitäisi olla lyhyet ja selkeät ja pitäisi myös miettiä, miten kirjojen palautus hoidetaan. Uuden kirjaston viihtyvyyteen otettiin vielä kantaa; esimerkiksi verhotanko täytyisi olla.

Opettajat kertoivat (Kankaanpää 2013; Kivisaari 2013, Salmenkangas 2013), että tällä hetkellä oppilaat eivät tiedä koulukirjastosta juuri mitään. Ennen remonttia kirjat vain laitettiin pahvilaatikoihin, ja koulukirjastoa ei ollut. Oppilaat olivat käyttäneet koulukirjastoa lähinnä ryhmätöissä silloin tällöin. Myös opettajan johdolla uuden lukukirjan hakua oli tehty. Salmenkankaan (2013) mukaan oppilaat odottavat jo innolla, milloin kirjastoa saa käyttää. Kankaanpään (2013) mukaan oppilaat odottavat, että kirjastosta tulee viihtyisä. Myös Kankaanpää itse odottaa, että kirjastotilaan saataisiin pian uudet kalusteet.

Kyllä siitä kirjastosta varmaan kiva tulee, kun saadaan kalusteet.
(Kankaanpää 2013.)

Haastattelusta kävi hyvin ilmi, että kaunokirjallisuus oli kaikille haastateltaville tärkeä asia. Kaikkien haastateltavien voi myös katsoa pitävän tärkeänä lasten lukemaan innostamista. Haastattelun perusteella haastatellut opettajat tuntevat paremmin lastenkirjallisuutta ja pitävät tarkoituksenmukaisia kirjavalintoja tärkeämpänä kuin mitä Kungaksen (1998) tutkimus osoitti. Ainakin Joupin koulussa tilanne on siis parempi: esimerkiksi kirjasto-opettajalta löytyy sekä kiinnostusta että innostusta. Myös Lukuseikkailulla on merkityksensä, sillä Lukuseikkailu-listojen kirjat on valinnut kirjastoammattilainen. Listan kirjoja lukemalla voi luottaa siihen, että ne sopivat alakoululaisille.

Haastatellut eivät suoraan ottaneet kantaa kirjaston tehtäviin. Haastattelun tärkein anti olikin se, mitä opettajat haluavat ja odottavat uudelta kirjastolta. Se oli keskeinen teema haastattelussa, koska tutkimukseni pääasiallinen menetelmä oli koulukirjaston rakentaminen ja ajantasaistaminen käytännön työnä. Haastattelu antoi osviittaa sille, mitä asioita haastatellut opettajat pitivät koulukirjastossa tärkeinä ja

mitä vähemmän tärkeinä. Haastattelussa tuli esiin esimerkiksi, että hyllyjaottelua pidetään hyvin tärkeänä, kuten myös koulukirjaston yleistä viihtyvyyttä. Haastattelussa ei noussut juurikaan esiin kokoelman sisältö, mutta kokoelman tarkoitus oli samansuuntainen kuin Koivistolla (2002, 20): koulukirjaston tehtävä on tukea opiskelua niin, että oppilailla ja opettajilla on mahdollisimman suora ja vaivaton pääsy tiedon lähteille. Haastattelun perusteella päätin keskittyä kokoelman suhteen Salmisen (1999, 191) määrittelemään koulukirjaston aineistoon: koulukirjaston aineiston tulee olla riittävää, ajantasaista, monipuolista, kiinnostavaa, hyväkuntoista ja helposti saavutettavaa.

5.5 Projektin toteutusvaiheet

Käytännön työn vaiheita olivat kirjastotilan suunnittelu ja kokoelmaan liittyvä käytännön työ. Suunnittelussa keskityttiin koulukirjaston kriteereihin ja IFLA:n ja Unescon asettamiin suuntaviivoihin sekä opettajien mielipiteeseen kirjaston toteutumisen suhteen. Suunnittelussa otettiin huomioon oppimisympäristö-ajattelu ja kirjaston kalusteet.

Toteutusvaiheessa on kuvattu tutkimuksen käytännön vaiheita: hyllyjaottelua, kirjojen selkämysten merkitsemistä, hyllyopasteiden tekoa ja muita pienempiä vaiheita. Toteutusta on tehty sitä mukaa, kun kirjaston kalusteet ovat tulleet. Toteutusvaiheessa keskityttiin kirjojen esiin tuomiseen ja houkuttelevuuteen, mitkä ovat tärkeitä teesit koulukirjaston kokoelman suhteen.

5.5.1 Kirjastotilan suunnittelu

Koulukirjaston suunnittelulla on keskeinen rooli siihen, kuinka hyvin kirjasto palvelee koulua (IFLA/Unesco 2002, 8). Esteettinen esiintyminen edistää tervetuloa-tunnetta ja halua viettää aikaa kirjastossa. Asianmukaisesti varustetun koulukirjaston pitäisi olla turvallinen, siellä pitäisi olla hyvä valaistus ja vanterat ja kestävät huonekalut. Lisäksi kokoelman tulee olla järjestetty niin, että se miellyttää käyttäjää esteettisesti ja sen tulee olla varustettu houkuttelevilla ja kirkailla opasteilla. Näihin IFLA:n ja Unescon suuntaviivoihin tulee pyrkiä. Esimerkiksi

ulkonäköön tulee kiinnittää huomiota, vaikka sitä joskus pidetäänkin vähäpätöisenä asiana.

Eija Hirvimäki (2002, 33) antaa suunnittelun ohjeeksi selvittää, millaiset tavoitteet ja päämäärät ohjaavat kirjaston suunnittelua. Lisäksi pitäisi selvittää, millaiset toiminnot kirjastoon tulisi saada. Tähän vaikuttaa oleellisesti myös kirjaston koko, joka tulee siis ottaa huomioon kirjaston suunnittelussa. Hirvimäki kehottaa ryhtymään kalusteiden hankintaan jo noin vuotta ennen kuin niitä tarvitaan. Kalusteista hankittavien listalla voisi olla esimerkiksi lehtihylly ja mukavia istuimia. Kalustuksen avulla koulukirjastosta voidaan tehdä esimerkiksi Joupin koulun opettajien toivoma mukava paikka satutunneille. Esimerkiksi istumatyynyt ovat hyviä tähän tarkoitukseen.

Kalustuksessa erittäin tärkeässä asemassa ovat hyllyt. Hyllyillä tulisi olla korkeuden säätömahdollisuus, koska esimerkiksi käsikirjaston kirjat ja opettajien kirjat ovat usein isompia kuin muut kirjat. Huomioitava on myös se, että alakouluikäiset eivät vielä ylety joka paikkaan, joten ylimmät hyllyt on ehkä jätettävä tyhjäksi. Toinen vaihtoehto on tukeva jakkara, jonka avulla oppilaat pääsevät käsiksi myös ylimpiin hyllyihin. Myös kasvunvaraa on muistettava jättää joka hyllylle. Kalustuksen lisäksi huomioitava on muukin varustus ja valaistus. Valaistusta tulisi saada sekä ikkunoista että keinovalon kautta. Myös kirjatuet ovat hyvä hankinta.

Kirjaston tulisi olla houkutteleva, ystävällinen ja helppokäyttöinen. Myös selkeät opasteet ovat tärkeitä. Sinko (2002, 8) toteaa, että remontti on koulukirjaston mahdollisuus. Remontin yhteydessä koulukirjastosta voidaan muodostaa koulun sydän, tai ainakin kirjastoa voidaan tehdä houkuttelevammaksi. Koulukirjaston tiloja voi remontin aikana muuttaa. Koulukirjaston tiloista tulee tehdä joustavia ja helposti muunneltavia esimerkiksi pöytäryhmien osalta niin, että niitä voi tarvittaessa yhdistää.

Koulukirjaston suunnittelussa tulee ottaa huomioon myös Perusopetuksen opetus-suunnitelman perusteet, joissa puhutaan opetuksen toteuttamisesta oppimisympäristössä. Koulukirjaston pitäisi olla virikkeellinen, viihtyisä, miellyttävä, joustava, avoin ja käytännöllinen oppimisympäristö. Oppimisympäristö on oppimista tukeva

tila, joka on fyysisen ympäristön, psyykkisten tekijöiden ja sosiaalisten suhteiden kokonaisuus (Opetushallitus 2004, 18). Oppimisympäristössä tapahtuu opiskelua ja oppimista. Oppimisympäristön tulee tukea oppilaan kehittymistä nykyaikaisen tietoyhteiskunnan jäseneksi ja antaa mahdollisuuksien mukaan mahdollisuuksia tietoverkon käyttöön. Joupin koulussa on ATK-luokka, mutta kirjastoon ei saada verkkoyhteyttä.

Koulukirjaston pitäminen oppimisympäristönä edellyttää, että se tukee opetuksen tarpeita. Hyvin suunniteltu koulukirjasto mahdollistaa oppimisympäristölle annettujen tavoitteiden toteutumisen. Tietoyhteiskunnan koulukirjasto mahdollistaa yhteistoiminnallisuuden, tutkivan oppimisen toteutumisen, monipuoliset aineistot ja kiehtovan kirjallisuuden, jotka taas luovat kouluun ympäristön, jossa on hyvä kasvaa nykyaikaisen yhteiskunnan kansalaiseksi (Kontturi & Kurttila-Matero 2004, 23).

5.5.2 Kokoelman järjestäminen

Syksyllä 2013 saatiin kirjastoon uudet hyllyt ja alkoi aineiston jaottelu, selkämysten merkitseminen ja opasteiden tekeminen. Hyllyjä saatiin täysi rivi toiselle puolelle huonetta sekä toiselle puolelle yksi matalampi hylly. Matalampia hyllyjä oli halu tilata myös lisää, mutta budjetti ei vielä antanut myöten. Koulun budjetti oli ylittynyt remontin yhteydessä, joten enempää matalampia hyllyjä ei vielä voitu tilata. Lokakuussa 2013 saatiin kuitenkin lupa tilata myös toiselle puolelle lisää matalampia hyllyjä. Näistä matalista hyllyistä muodostettiin käsikirjasto-osasto.

Houkuttelevaa kokoelmaa alettiin luoda sillä, että kaikki kirjat muovitettiin ja järjestettiin luokitusjärjestelmän mukaan. Kaunokirjallisuus ja tietokirjallisuus järjestettiin siis erikseen. Kaunokirjallisuuden puolella ovat lasten kuvakirjat, helppolukuiset ja tavutetut kirjat, muu lasten kaunokirjallisuus sekä nuorten kaunokirjallisuus. Lisäksi erikseen on järjestetty vitsikirjat, hevos- ja koirakirjallisuus, joulukirjat, runot, sadut ja sarjakuvat.

Nykäsen (2004, 101) mukaan kirjat tulee laittaa esille niin, että jokaiselle ikätasolle löytyy helposti ja nopeasti sopivia teoksia. Kirjojen paksuus voi karkottaa osan lu-

kijoista. Esille laittamisessa huomioidaan myös, että kirjojen kansien ja selkämysten tulee olla lukemaan houkuttelevia, minkä lisäksi kirjat pitää olla järjestettynä hyllyihin houkuttelevasti. Joupin koulukirjastoon tuli useita mahdollisuuksia laittaa kirjoja esille. Ikkunalauta on sopivalla korkeudella, ja siihen saadaan hyvin esille kirjoja. Myös matalien hyllyjen päältä kirjat erottuvat hyvin ja se on toinen paikka, johon kirjoja saadaan houkuttelevasti esille.

Kirjan kannen ja selkämyksen lisäksi takakansitekstin on tarkoitus houkutella lukemaan kirja. Lapsille kuitenkin usein jopa kirjan värit ja (kansi)kuvat ovat tärkeämpiä kriteerejä valita kirja luettavaksi kuin tekstin koko. Tekstin koolla on merkitystä silloin, kun lukija ei ole vielä kovin varma lukija. Hitaat lukijat ja juuri lukemaan oppineet valitsevat mieluummin helppolukuisia kirjoja, kun taas enemmän lukeneet ja sujuvasti lukevat valitsevat paksumpia ja pienitekstisempiä kirjoja. On tärkeää panostaa juuri lukemaan oppineisiin. Kun heidät saadaan innostettua lukemaan, lukutaito kasvaa ja samalla into lukea enemmän.

Kirjojen jaottelun ongelmat liittyivät lähinnä satuihin. Kansansadut (YKL 81.2) sekä suomenkieliset sadut (85.12) päätettiin yhdistää samaan paikkaan, jolloin sadut ovat koulukirjastosta helpommin löydettävissä ja luokitus palvelee paremmin koulun tarpeita. Myös hyllyyn järjestämisessä satujen kohdalla tehtiin pieniä poikkeuksia koulun tarpeen mukaan sadun löytämisen helpottamiseksi. Jotkin sadut järjestettiin hyllyyn nimekkeen mukaan ja jotkin päätekijän. Aineisto järjestettiin näin, koska tällainen järjestämistapa palveli paremmin koulun omia tarpeita ja se oli käyttäjäystävällisempi.

Kuva 3 esittää kirjojen entisiä selkämysten merkintätapoja. Kuvasta nähdään, että merkintöjä oli tehty eri aikoina eri tavalla ja merkinnät olivat kirjavina. Nyt kirjojen selkämyksissä on ”signum”, joka ilmoittaa kaunokirjallisten teosten päätekijän sukunimen ensimmäisen kirjaimen ja tietokirjallisuuden puolella pääluokan numeron. Yksi tutkimusongelma oli se, miten kirjojen selkämysten merkinnät saadaan kestämään. Ensinnäkin kirjojen muovittaminen lisää niiden käyttöikää huomattavasti. ”Signumin” merkintä tapahtuu nyt niin, että tulostetut nimet, kirjaimet ja numerot kiinnitetään kontaktimuovilla kirjan selkämykseen. Kontaktimuovi on parempi vaihtoehto kuin esimerkiksi teippi, jonka irrottaminen voi olla vaikeaa, tai dymolla eli tarratulostimella tulostetut merkinnät, jotka lähtevät helposti irti. Muovituksen jäl-

keen tulostettiin yksinkertaisia kirjaimia ja numeroita, joita laitettiin kiinni kirjoihin kontaktimuovin paloilla. Osa kirjaston kirjoista ei oltu muovitettu, mutta nyt kaikki kirjaston kirjat muovitettiin. Kertomakirjallisuus merkittiin aakkosilla kirjan pääteki-
jän mukaan sukunimen ensimmäisellä kirjaimella (esim. Kallioniemi -> K) ja tieto-
kirjat merkitään pääluokan mukaan (esim. lintukirja -> 5). Runo-, satu-, vitsi-, he-
vos- ja koira-kirjat on merkitty selkämyksiin tunnisteilla RUNO, SATU, VITSI, HE-
VOS ja KOIRA. Lisäksi on merkitty helppolukuiset Kirjava Kukko -sarjan kirjat sekä
Keltanokka-sarja.

Kuva 3. Entisiä kirjojen selkämysten merkitsemistapoja.

Tietokirja-aineisto järjestettiin vain pääluokan mukaan, koska kirjoja on niin vähän, että alaluokkia ei tarvita (Kuva 4). Myös alakouluikäiset hahmottavat helpommin luokitusjärjestelmän, jos numerot ja eri luokat eivät ole kovin monimutkaisia. Kirjastossa on käytössä YKL:stä mukailtu luokitusjärjestelmä (Liite 1). Luokitus tehtiin koulun tarpeiden mukaan. Tarkkaa luokitusta ei ollut tarpeen tehdä. YKL:n luokitus on osin monimutkainen ja vaikea, yksinkertaisempi luokitus palvelee koulun tarpeita paremmin. Luokituksen perusteet tulevat selväksi jo

koulukirjastosta, joten yleiseen kirjastoluokittukseen ja kaupunginkirjastosta kirjan löytämiseen on helpompi siirtyä.

Kuva 4. Tietokirjojen luokittelu ja selkämysten merkinnät ovat selvempiä kuin ennen.

Lainattava aineisto on sijoitettu ovelta katsoen kirjastotilan oikeanpuoleisiin hyllyihin. ”Käsikirjasto”, joka käsittää esimerkiksi oppilaiden ryhmätöissä käytäviä kirjoja, on sisään tullessa vasemmalla puolella. Vasemman puolen kirjoja ei lainata oppilaille. Käsikirjastoon kuuluu paljon tietokirjoja, joita voidaan käyttää esimerkiksi ryhmätöissä ja lisäksi yksi hylly on varattu vanhoille oppikirjoille. Oppilaita kiinnostaa, millaisia asioita heidän vanhempansa ovat aikanaan opiskelleet, ja vanhat oppikirjat ovat myös muuten historiallisessa mielessä kiinnostavia.

Uuden Lukuseikkailu-diplomin (2013) valmistuttua on alettu merkitä niitä listalla olevia kirjoja, jotka löytyvät koulukirjastosta. Kuvasta 5 näkee, miten merkitseminen käytännössä kirjoista näkyy. Tämän merkitsemisurakan otti hoitaakseen Arja Kankaanpää. Lukuseikkailukirjat päätettiin merkitä kirjojen

selkämyksiin eri väreillä. Samat värit löytyvät myös kirjallistalta, joka on koulukirjaston seinässä. Kirjastosta löytyi hyvin klassikko-listan kirjoja, mutta esimerkiksi ulkomaisten kertomusten määrä sen sijaan oli hyvin vähäinen. Tulevaisuudessa kokoelman ajantasaistamisessa tullaan ottamaan huomioon myös uusitun Lukuseikkailun kirjallistat.

Kuva 5. Lukuseikkailu-kirjojen merkitseminen kirjoihin on hoidettu eri väreillä.

6. UUSI KIRJASTO

6.1 Kirjaston tehtävien toteutuminen

Vanhan koulukirjaston pahvilaatikoiden ja vanhojen hyllyjen tilalle on tullut viihtyisä tila. Kirjastossa on hyllyjä, keskellä pyötä ja tuoli -ryhmitelmä, sohvia, uudet verhot ja matto. Oppilaat aloittivat kirjaston käytön marraskuussa 2013. Kuva 6 osoittaa, että kirjastosta on tehty viihtyisä tila. Kirjasto on eittämättä viihtyisä, mutta voidaan pohtia, toteutuvatko muut kirjaston tehtävät.

Kuva 6. Uusi koulukirjasto on ollut oppilaiden käytössä marraskuusta 2013 lähtien.

Sinko (2005, 21) luonnehti koulukirjastoilla olevan kolmenlaisia pedagogisia perustehtäviä: harjaannuttaa tiedonhallintataitojen hallintaan, innostaa lukemiseen ja luoda viihtyvyyttä ja yhdessäolon kulttuuria koulussa. Viimeinen kohta toteutuu, koska tila on viihtyisä ja oppilaat viettävät siellä mieluusti yhdessä aikaa. Toinen pedagoginen tehtävä, lukemaan innostaminen, toteutuu myös, koska kirjastosta on tehty niin ajantasainen, kuin resurssit ovat antaneet myötä. Oppilaiden

kokemusten mukaan uusi, avattu koulukirjasto on toteuttanut toista pedagogista tehtävää: oppilaat ovat olleet kirjastosta innoissaan ja kirjat ovat olleet houkuttelevia.

Ensimmäinen Singon (2005, 21) esittämä tehtävä, tiedonhallintataitojen hallinnan opettaminen jää kaikista vähäisimmäksi kolmesta koulukirjaston pedagogisesta tehtävästä. Tiedonhallintataidot on myös monelle opettajalle etäinen käsite (Kontturi & Kurttila-Matero 2004, 24). Tiedonhallintataitojen osa-alueet ovat kuitenkin keskeisiä yksilöllisen oppimisen edellytyksiä. Pelkkä tiedonhallintataitojen kehittäminen ei riitä, vaan sen on tapahduttava opetussuunnitelmaan pohjautuvien pitkäkestoiseen muistamiseen tähtäävien oppimistehtävien avulla. Koska kirjastossa ei ole käytössä tietokoneita, jää tiedonhallintataitojen oppiminen pelkkien kirjojen varaan. Se ei kuitenkaan näytä yksin riittävän nykyajan tietoyhteiskunnassa. Kuitenkin muistamiseen tähtääviä oppimistehtäviä voidaan toteuttaa myös pelkkien kirjojen kanssa tai käyttää hyväksi koulun ATK-luokkaa, joten tämän pedagogisen tehtävän toteutuminen on opettajista kiinni.

Klassikkojen ja uudemman kirjallisuuden suhde ei koulussa ole vielä ihan kohdallaan. Klassikoita on hyllyissä hyvin, mutta uudempaa kirjallisuutta on liian vähän. Klassikoita koulukirjastosta löytyy hyvin, minkä osoittaa esimerkiksi Lukuseikkailu-listojen klassikkoteosten hyvä määrä kirjastossa. Sen sijaan kuudennen luokan Lukuseikkailu-listan kirjoista yhtäkään kotimaista tai ulkomaista kertomusta ei löytynyt koulukirjastosta. Viidennen luokan listan kirjojen kotimaisista ja ulkomaisista kertomuksista löytyi vain yksi listan kirja. Voidaan pitää kuitenkin tärkeänä, että ensimmäisten luokan listojen kirjoja löytyi jonkin verran enemmän kuin alakoulun viimeisten luokkien listan kirjoja. Sinko (2005, 29) korostaa sitä, että pienimmille peruskoululaisille avataan kirjallisuuden kiehtova maailma ja opastetaan valitsemaan itseään kiinnostavaa kirjallisuutta. Koulun oma kirjasto on tässä avainasemassa. Isommat oppilaat voivat joustavasti käyttää kirjastoauton ja pääkirjaston palveluja, kun heitä on siihen alemmilla luokilla kannustettu.

Koulukirjaston kokoelmassa ei ole lainkaan ruotsin- tai englanninkielistä kirjallisuutta. Englanti on tärkeä kieli, jota opetetaan jo alakoulussa, joten helppolukuisia

englanninkielisiä kirjoja voisi olla koulukirjastossakin jonkin verran. Englanninkielinen kirjallisuus ei toisaalta kuulu oppilaiden suosituimpiin kirjoihin, joten toisaalta englanninkielistä kirjallisuutta haluava voi sitä lainata yleisestä kirjastosta. Koulussa on vain suomenkielisiä oppilaita ja ruotsia ei opeteta, joten ruotsinkielistä kirjallisuutta ei välttämättä tässä vaiheessa tarvita ainakaan mittavassa määrin. Sen sijaan englanninkielisiä, suhteellisen helppolukuisia kirjoja tai lehtiä voisi harkinnan mukaan hankkia tulevaisuudessa. Tarkan budjetin takia uusien kirjojen hankinnoissa ei kuitenkaan nyt keskitytty vieraskieliseen aineistoon, sillä muun aineiston ajantasaistamista pidettiin tärkeämpänä.

Lehdistä koulukirjastoon kuuluu tällä hetkellä vain sarjakuvalehtiä, jotka on sijoitettu lehtihyllyyn kirjaston oven viereen. Sarjakuvakirjoja löytyy myös jonkin verran hyllystä, mutta Kankaanpään kanssa pohdittiin, että niitä voisi löytyä myös enemmän. Myös uusien runokirjojen hankkimista tulevaisuudessa pidetään tärkeänä. Koulukirjastosta halutaan monipuolista oppimista tukeva oppimisympäristö, jonka aineiston käyttö on luontevaa.

6.2 Kirjaston hoito

Opettajien näkemykset koulukirjaston hoidosta ja informaatiolukutaidosta ovat ratkaisevassa asemassa kouluissa, joissa ei ole kirjastoammatillisia koulukirjastonhoitajia (Kurttila-Matero 2012, 5). IFLA:n guidelines (IFLA/Unesco 2002, 21) pitää informaatiolukutaidon suuntaviivoina sitä, että opiskelijan pitäisi luoda merkitys tiedolle, hänen pitäisi luoda laadukkaita tuotteita, oppia itsenäiseksi, toimia tehokkaasti ryhmätöissä ja käyttää tietoa ja tietotekniikkaa vastuullisesti ja eettisesti. Joupin kirjastossa on tähän asti keskitytty paljolti lukemaan innostamiseen, mutta informaatiolukutaidon opettamisesta tulee nykyaikana yhä tärkeämpää. Siksi siihen pitäisi myös alkaa kiinnittää huomiota.

Kirjasto ei voi toimia ilman aktiivista kirjasto-opettajaa, mutta myös rehtorin tukea tarvitaan. Rehtori päättää koulukirjaston budjetista, tukee koulukirjaston kehittämistä ja ohjaa opetussuunnitelman tekoa (Frantsi ym. 2002). Kirjasto-opettaja hankkii ja poistaa aineistoa, järjestää muovituksen, kirjojen huollon ja lainauksen ja toimii yhdyshenkilönä koulun ja kirjaston välillä. Arja Kankaanpää on

hoitanut kirjasto-opettajan tehtävää Joupin koululla. Hyvin hoidetussa kirjastossa kirjasto-opettajalla on kuitenkin paljon työtä, joten avuksi voi ottaa esimerkiksi oppilaat.

Terrell (2011, 19) kertoo, miten oppilaat saa auttamaan. Oppilaat haluavat oppia uusia asioita. Davis Middle School Hamptonissa, Virginiassa on kehittänyt Adopt-A-Bookshelf-toiminnon. Kukin oppilas Team Read Book Clubista valitsi oman hyllyn, josta pitää huolta. Oppilaat rakastavat auttaa. Tämä on auttanut pitämään hyllyt siisteinä ja varmistamaan, että kirjat ovat kunnossa. Opiskelijoiden nimet myös kiinnitettiin heidän hyllyihinsä niin muut oppilaat näkivät, kuka hyllystä on vastuussa. Tästä tuli niin suosittua, että muutkin kuin kerhon jäsenet halusivat adoptoida hyllyn. Tämän myötä opiskelijat ovat myös ymmärtäneet miten tärkeää on, että kirjat ovat oikeissa paikoissa. Väärissä paikoissa olevat kirjat ovat vähentyneet. Jotain tällaista voisi kokeilla myös Suomen kouluissa. Mielikuvituksen käyttäminen kirjaston hoidossa on toivottavaa nyt, kun sille ei tunnu riittävän resursseja.

Osana koulukirjaston orientoitumista Terrell (2011, 21) käyttää oppilaiden tekemiä videoita, joita laitetaan kirjaston web-sivuille. Sen sijaan että oppilaat kuulisivat kirjastonhoitajan puhuvan, seitsemäs- ja kahdeksasluokkalaiset ovat tehneet videoita kirjastosta. Lisäksi koululla on blogeja, joihin oppilaat voivat kirjoittaa oppitunneista tai lukemistaan kirjoista.

School Library Guidelines (IFLA/Unesco 2002, 2) eli koulukirjaston suuntaviivat on kirjoitettu auttamaan kouluja toteuttamaan periaatteet, jotka on mainittu koulukirjastojulistuksessa. Niistä voi olla apua koulukirjaston hoidossa, mutta koulun on aina muistettava toimia omien toimintatapojensa ja opetussuunnitelmiansa pohjalta. Koulukirjaston hoidossa kannattaa muistaa, että koulukirjasto ei ole koskaan valmis. Ranganathanin laissa 5 todetaan, että kirjasto on kasvava organismi (Almgren & Jokitalo 2011, 25). Kirjaston on kyettävä uudistumaan ja muuttumaan. Kun ympäristö monimuotoistuu, myös kirjaston on monimuotoistuttava.

6.3 Kokoelman tarkoitus

Koulukirjaston tehtävä on tukea opiskelua niin, että oppilailla ja opettajilla on mahdollisimman suora ja vaivaton pääsy tiedon lähteille (Koivisto 2002, 20). Koulukirjaston on lisäksi tuettava koulun jokapäiväistä työtä ja siihen liittyvää tiedon hankintaa.

Alkuopetuksessa luokilla 1-2 painotetaan lukuinnostuksen herättämistä. 3.-6. luokalla painotetaan yhä kiinnostavien kirjojen lukemista, mutta lisäksi tiedonhallintataitojen perusteiden hallitsemista. Kaikessa kirjastoa voi käyttää myös käsitevaraston rikastuttamisessa.

Aineiston tulee aina palvella käyttäjiensä tarpeita. Joupin koulukirjastossa kokoelma on jaettu käyttötarkoituksen mukaan lainattavaan aineistoon ja käsikirjastoksi. Käsikirjastokokoelmassa on tietokirjoja, joita oppilaat voivat käyttää oppituntien tehtävien apuna. Tietokirjojen lisäksi käsikirjastossa on karttoja sekä pieni kotiseutukokoelma, joka sisältää kirjoja Seinäjoesta ja Etelä-Pohjanmaasta.

Vanhat, luetut ja loppuun kulutetut kirjat eivät innosta lukemiseen. Kirjaston kokoelma pyritään pitämään mahdollisimman ajantasaisena. Poistosuositusta on kuitenkin mahdoton tehdä, sillä se riippuu aina koulun tarpeista. Aineiston valinnassa voi käyttää muutamaa perusohjenuoraa. Aineiston valinnassa tulee miettiä kirjan sopivuutta, sisältöä, koulukohtaisuutta (sitä, sopiiko kirja tähän kouluun), käyttäjää, soveltuvuutta (yleinen kirjan soveltuvuus oppilaalle) ja hintaa (Frantsi ym. 2002, 13). Sopivuus tarkoittaa sitä, että aineisto sopii opetukseen ja oppimiseen. Sisältöä tulee miettiä sen mukaan, onko sisältö luotettavaa, relevanttia ja ajankohtaista sekä mitä lisäarvoa teos tuo kokoelmaan. Koulukohtaisuus tarkoittaa, että aineisto tukee opetussuunnitelmallisia päämääriä. Käyttäjä kriteerinä tarkoittaa sitä, että huomioidaan oppilaan ikä sekä henkinen ja sosiaalinen kehitys. Soveltuvuudessa mietitään kustantajaa, kirjailijaa ja teoksen mainetta sekä sitä, miten tärkeää on, että aineisto on saatavilla koulukirjastossa.

6.4 Kirjaston käyttö

Lainausohjeet ja käyttösäännöt on kirjattu kirjaston sääntöihin (Liite 2). Säännöt luotiin yhdessä Arja Kankaanpään kanssa. Kirjaston säännöt on annettu kaikille opettajille ja opettajat ovat lukeneet säännöt luokkansa oppilaille. Säännöissä on kerrottu myös kunkin luokan Lukuseikkailu-kirjojen väri, jolla omat Lukuseikkailu-kirjat löytyvät hyllystä.

Kirjaston käyttö ja kirjojen lainaaminen tapahtuu oman opettajan johdolla. Lainatessa oppilas merkitsee (tarvittaessa opettajan johdolla) oman luokan vihkoonsa kirjan nimen ja lainauspäivämäärän. Laina-aikaa ei kuitenkaan ole, vaan oppilas palauttaa kirjan luettuaan sen. Koulukirjaston kirjoja saa viedä myös kotiin.

Koulukirjastoon päätettiin laittaa palautuslaatikko, johon palautetaan kaikki kirjat. Kirjasto-opettaja Kankaanpää tyhjentää palautuslaatikon säännöllisesti, merkitsee kirjan lainausvihkoon palautetuksi (yliviivaa kirjan) ja laittaa kirjat takaisin hyllyyn. Kankaanpää tietää aika hyvin jo kirjasta, millä luokalla oleva oppilas sen on mahdollisesti lainannut, joten palautus sujuu melko hyvin, vaikka järjestelmä onkin vanhanaikainen ATK-järjestelmän puuttuessa. Kirjastotilaan ei ollut mahdollista laittaa tietokonetta, joten koettiin vaikeaksi, jos lainaus olisi pitänyt mennä merkitsemään johonkin muuhun luokkaan tai tilaan. Parhaana ratkaisuna pidettiin samassa tilassa tapahtuvaa lainauksen merkitsemistä, joten nyt käytössä ovat lainausvihot.

Kirjasto sopii sekä yksilölliseen työhön että ryhmätyöskentelyyn. Sitä voidaankin nyt käyttää yhä enemmän myös opetuksen tukena esimerkiksi perusopetuslain veloitteesta. Selkeä tietokirjojen luokitus auttaa oppilaita löytämään myös tietokirjojen puolelta sellaisen kirjan, jota tarvitsevat koulun takia tai jonka haluavat vapaa-ajallaan lukea. Koulun kirjastossa järjestetään myös viikoittain satutuokioita. Koulun ruokavälitunti on niin pitkä, että sen jälkeen keskiviikkoisin lukee kirjasto-opettaja Kankaanpää viikoittain jonkun sadun. Luettavasta sadusta mainostetaan myös kirjaston ovelta.

6.5 Kehityssuunnitelma

Joupin koulukirjasto on onnistunut lukemaan innostamisessa ja kirjallisuuden esiintuomisessa. Myös Kankaanpään viikottaiset satutunnit ovat erinomainen osoitus siitä, että kirjastossa panostetaan oppilaiden kielellisen ilmaisun kehittämiseen sekä luku- ja tiedonhalun lisäämiseen.

Kirjaston ongelma on ollut, että kirjoja ei ole hankittu eikä poistettu. Heino ja Valtakorpi (2004, 36) kehottavat käymään kirjaston kokoelman läpi esimerkiksi joka toinen vuosi, ettei kirjasto vähitellen täyty käyttökelvottomista kirjoista. Koulun budjetissa tulisi olla vuosittainen koulukirjastomateriaalin hankintasumma, että kokoelma pysyy ajantasaisena.

Oppilaat voi myös osallistaa mukaan kirjastotoimintaan. Oppilaat voivat esimerkiksi vinkata kirjoja toisilleen. Oppilaat voivat myös tehdä näyttelyitä kirjastoon tai opetella hyllyttämään kirjastoaineistoa. Koska koulukirjastossa käytetään samankaltaista luokitusjärjestelmää kuin Seinäjoen kaupunginkirjastossa, oppilaat oppivat samalla yleisen kirjaston luokitusjärjestelmää. Oppilaille voidaan myös järjestää esimerkiksi kirjaston vastuuviikkoja luokittain.

Koulun yhteiset lukutempaukset ovat tärkeitä. Koulukirjastossa voi myös järjestää paljon erilaisia näyttelyitä eri teemoista tai kirjailijaesittelyjä. Kirjanäyttely voi olla esimerkiksi rakkaimmat kirjat -näyttely, jonka jokainen luokka vuorollaan voi tehdä kirjastoon. Koulukirjastossa voidaan myös viettää mielikirjapäivää, kirjallisuusviikkoa, sarjakuvaviikkoa tai järjestää vanhojen oppikirjojen näyttely tai kirjastomaskotin suunnittelukilpailu. Yleisen kirjaston kanssa on myös tärkeä tehdä yhteistyötä esimerkiksi luokkakäyntien ja kirjavinkkauksen muodossa.

School Library Guidelines (IFLA/Unesco 2002, 4-5) eli suuntaviivat antaa esimerkkejä valvontaa ja kirjaston päämäärien saavuttamista varten. Esimerkiksi käyttöä kannattaa seurata: sitä, kuinka paljon lainat ovat yhtä kouluyhteisön jäsentä kohti ja paljonko lainoja on kirjaa kohden. Myös resursseja kannattaa seurata: paljonko kirjoja on yhtä kouluyhteisön jäsentä kohti. Laadullisilla mittareilla voi tutkia esimerkiksi käyttäjien tyytyväisyyttä. Mittarit ovat myös

vertailukelpoisia, jos on mahdollista vertailla samankokoiseen ja samanlaisilla ominaisuuksilla varustettuun toiseen kouluun. Jos lainauksia tutkii mittareiden avulla, huomaa parhaiten missä asiassa on eniten kehitettävää.

Ohjeita koulukirjastoa osa-aikaisesti hoitavalle opettajalle

- Priorisoi asiat, tee vain tärkeimmät. Keskustele rehtorin ja muiden opettajien kanssa heidän toiveistaan koulukirjaston suhteen, kehittäkää yhdessä.
- Muista koulukirjaston pedagoginen perusta: koulukirjasto on oppimista varten.
- Kerro muille opettajille, miten he voivat käyttää hyödyksi koulukirjaston tarjoamia palveluja.
- Painota kirja- ja lehtikokoelmaa.
- Ota koulukirjaston kehittämiseen mukaan myös oppilaat ja heidän vanhempansa.
- Ota selvää valtakunnallisista koulukirjasto-hankkeista.
- Kysy apua kirjastoammattilaisilta.
- Ole yhteistyössä yleisen kirjaston kanssa.
- Painota koulukirjastossa itsepalvelua.
- Markkinoi koulukirjastoa.

Ohjeita koulukirjastoa osa-aikaisesti hoitavalle opettajalle on mukailtu Eija Hirvimäen ja Liisa Niinikankaan artikkelista Koulukirjastonhoitajan huoneentaulu osa-aikaisesti koulukirjastoa hoitavalle (Lauttaanaho, Hirvimäki & Niinikangas 1999).

7 JOHTOPÄÄTÖKSET JA POHDINTAA

Tutkimuksen tuloksia ei voida tilastollisessa mielessä yleistää, mutta tutkimus on esimerkki siitä, miten pieni koulukirjasto voi ajantasaistaa kokoelmansa ja kehittää tilankäyttöä. Tutkimuksesta saatiin myös tietoja siitä, missä asioissa opettajilla saattaa olla vaikeuksia hoitaa kirjastoa, mutta myös siitä, miten opettajia kannattaa hyödyntää kirjaston kehittämisessä. Esimerkiksi Espoon Ymmerstan koulussa sekä Tietoyhteiskunnan koulukirjasto -hankkeen Oulun kouluissa oli tärkeitä integroida koulukirjasto koulun päivittäiseen työskentelyyn. Jokseenkin samaan on pyritty myös tässä projektissa, mutta vielä enemmän siihen, että lukemisesta tehdään oppilaille mieluista ja että oppilaat haluavat käyttää kirjastoa.

Kaikkia kirjastossa onnistuneita tai epäonnistuneita asioita ei voida vielä nähdä, koska kirjasto on ollut oppilaiden käytössä vasta vähän aikaa. Ajantasaistamisen jälkeen kirjastoon on oltu tyytyväisiä. Hankintojen pitkäjänteinen suunnittelu ja niihin vuosittain osoitettu rahasumma ovat tärkeitä jatkossa. Myös oppilaiden osallistaminen kirjaston kehittämiseen, hankerahoituksen mahdollisuudet ja yhteistyö yleisen kirjaston kanssa ovat tärkeitä huomioitavia asioita.

Tutkimuksen alussa todettiin aineistojen osalta, että ne ovat suurelta osin vanhentuneita. Myös tila on melko pieni, joten mahdollisuudet esimerkiksi hyllyjen erilaiseen sijoitteluun ovat hyvin rajalliset. Vaikka tutkimuksen alussa todettiin, että aineistot ovat vanhentuneita ja tila pieni, projektin aikana on ollut havaittavissa merkittävää kehitystä. Aineisto on järjestetty hyllyihin selkeästi, aineiston ajantasaisuus on parantunut ja tilan viihtyisyys kasvanut.

Lukemiseen innostamiseen keskityttiin koko projektissa erityisesti. Lukemaan innostaminen oli Joupin koulussa jo hyvällä mallilla, sillä kaikki luokat ovat mukana Lukuseikkailussa. Lukuseikkailunkin osalta lukemaan innostamismahdollisuuksia vielä parannettiin merkitsemällä Lukuseikkailu-listan kirjat koulukirjastosta. Lukemaan innostamiseen keskityttiin myös esimerkiksi hankkimalla uutena aineistona oppilaiden ehdottamia teoksia. Myös viikoittaiset satutuokiot innostavat lukemaan sen lisäksi, että kasvattavat oppilaiden sanavarastoa ja mielikuvitusta ja lisäävät oppilaiden tiedonjanoa ja uteliaisuutta.

Perusopetuslaissa sanotaan, että oppilaille voidaan järjestää kirjastotoimintaa. Koulukirjasto on tärkeä väline lukuinnon lisäämisessä ja tiedonhallintataitojen parantamisessa, joten koulukirjastojen pitäisi olla myös Suomessa laissa määrätty pakolliseksi. Koska näin ei ole, täytyy opettajien itse alkaa vaikuttaa koulujensa kirjastoihin.

Oppimisympäristöllä tarkoitetaan fyysisten, psyykkisten ja sosiaalisten tekijöiden kokonaisuutta, joissa oppiminen tapahtuu (Opetushallitus 2004, 18). Fyysiseen oppimisympäristöön kuuluvat kirjastopalvelut. Niiden tulee olla oppilaiden käytettävissä niin, että ne antavat mahdollisuuden aktiiviseen ja itsenäiseen opiskeluun. Opetussuunnitelman perusteissa (Opetushallitus 2004) todetaan myös, että fyysisen ympäristön esteettisyyteen tulee kiinnittää huomiota. Ainakin näiltä osin kirjasto onnistuu olemaan fyysinen oppimisympäristö. Psyykkiseen ja sosiaaliseen oppimisympäristöön vaikuttavat kognitiiviset ja emotionaaliset tekijät sekä ihmissuhteisiin liittyvät tekijät. Oppimisympäristön on tarkoitus tukea oppilaan oppimismotivaatiota ja uteliaisuutta sekä edistää aktiivisuutta, itseohjautuvuutta ja luovuutta. Koulukirjastoa on kehitetty fyysisenä, psyykkisenä ja sosiaalisena oppimisympäristönä ja ainakin toistaiseksi vaikutus on ollut hyvä: kirjastossa vallitsee myönteinen ilmapiiri, josta ovat vastuussa sekä opettajat että oppilaat.

LÄHTEET

- A 12/1866. Asetus kansakoulusta.
- A 321/23.7.1958. Asetus kansakoulusta.
- A 268/30.3.1962. Asetus kirjastosta.
- Ahola, M. 2007. Koulukirjastojen uusi alku? *Opettaja* 23.3.2007, 42–44.
- Alanen, Aulis. J. 1970. Seinäjoen historia I. Seinäjoki: Seinäjoen kirjapaino.
- Almgren, P. & Jokitalo, P. 2011. Kirjasto 2012: asiakkaan asialla. Helsinki: BTJ Finland Oy, 25.
- Constantino, R. 2008. It's not rocket science; Students Know What Is Good for Them: The Efficacy of a Quality School Library. *Knowledge Quest* 36 (4), 60–63.
- Frantsi, H., Kolu, K. & Salminen, S. 2002. Hyvä koulukirjasto. Lahti: Markprint Oy.
- Haapsaari, R. 1991. Koulukirjastot Suomessa. Hämeen lääninhallituksen julkaisuja 1991,16. Hämeen lääninhallitus.
- Hakkarainen, A. [2010]. Chambersburgin koulu löysi ihmeläkkeen parantamaan opiskelijoiden lukuintoa. *Klaava.fi* Saatavana: http://www.klaava.fi/Kirjat/Chambersburgin_koulu_1_ysi_ihmel_kkeen_paranta_maan_opiskelijoiden_lukuintoa
- HE 86/1997. Hallituksen esitys eduskunnalle koulutusta koskevaksi lainsäädännöksi. [Verkkosivu]. Eduskunta. [Viitattu 18.9.2013]. Saatavana: <http://www.eduskunta.fi/triphome/bin/lax3000.sh?TUNNISTE=HE+86/1997>
- Heino, M. & Valtakorpi H. 2004. Kirjastoammatillinen osaaminen koulukirjastossa. Teoksessa: E. Kurttila-Matero (toim.) Tietoyhteiskunnan koulukirjasto: ossaakko nää aatella. Helsinki: BTJ Kirjastopalvelu, 35–39.
- Hirsjärvi, S. & Hurme, H. 1995. Teemahaastattelu. 7. p. Helsinki: Yliopistopaino.
- Hirvimäki, E. 1999. Oppilaitoskirjastonhoitajan selviytymisstrategia – ohjeita epä-tietoisille. Teoksessa: L. Niinikangas (toim.) Kirjasto koulussa - opas uuteen koulu- ja oppilaitoskirjastoon. Helsinki: BTJ Kirjastopalvelu, 203–226.
- Hirvimäki, E. 2002. Virikkeellinen ja toimiva oppimisympäristö tuottaa hyviä oppimistuloksia. Teoksessa: L. Niinikangas (toim.) Koulukirjasto tilana. Helsinki: BTJ Kirjastopalvelu, 24–34.

- Hovila, A. & Silvonen, A. Päivitetty 8.12.2009. Seinäjoen kirjaston vaiheita 1865 – 1995. [Verkkosivu]. [Seinäjoki:] Seinäjoen kaupunginkirjasto-maakuntakirjasto. [Viitattu 25.9.2013]. Saatavana: <http://www.seinajoki.fi/kirjasto/historia/elonheimo.html>
- IFLA/Unesco. 1999. School Library Manifesto 1999. IFLA. [Viitattu 22.11.2013]. Saatavana: <http://www.ifla.org/publications/iflaunesco-school-library-manifesto-1999>
- IFLA/Unesco. 2002. School Library Guidelines. IFLA. [Viitattu 25.11.2013]. Saatavana: <http://www.ifla.org/files/assets/school-libraries-resource-centers/publications/school-library-guidelines/school-library-guidelines.pdf>
- Ingvaldsen, S. 2013. The Norwegian School Library Programme. [Verkkolehtiartikkeli]. Scandinavian Library Quarterly 46 (1). [Viitattu 26.11.2013]. Saatavana: <http://slq.nu/?article=volume-46-no-1-2013-3>
- Joupin koulu. Seinäjoen kaupungin opetustoimi. [Verkkosivu]. [Viitattu 8.10.2013]. Seinäjoki. Saatavana: <http://www.seinajoki.fi/varhaiskasvatusjakoulutus/perusopetus/alakoulut/joupinkoulu.html>
- Kankaanpää, A. 2013. Luokanopettaja. Joupin koulu. Haastattelu 18.2.2013.
- Kesola, A. 2002. Koulukirjasto – painajainen vai ylpeydenaihe? Teoksessa: L. Niinikangas (toim.) Koulukirjasto tilana. Helsinki: BTJ Kirjastopalvelu, 63–67.
- Kivisaari, R. 2013. Luokanopettaja. Joupin koulu. Haastattelu 18.2.2013.
- Koivisto, J. 2002. Koulukirjasto ja tietotekniikka. Teoksessa: L. Niinikangas (toim.) Koulukirjasto tilana. Helsinki: BTJ Kirjastopalvelu, 20–23.
- Kontturi, H. & Kurttila-Matero, E. 2004. Koulukirjasto oppimisympäristönä. Teoksessa: E. Kurttila-Matero (toim.) Tietoyhteiskunnan koulukirjasto: ossaakko nää aatella. Helsinki: BTJ Kirjastopalvelu, 22–26.
- Kungas, A. 1998. Ala-asteen sanataide. Teoksessa: Korkeakoski, E. (toim.) Lasten ja nuorten taidekasvatus peruskouluissa ja lukioissa: lasten ja nuorten taidekasvatuksen tuloksellisuus peruskouluissa ja lukioissa: taidekasvatuksen painotukset, opettajien kelpoisuudet, opetusresurssit, oppimistulokset ja kehittämistarpeet. III osa. [Verkkojulkaisu]. Opetushallitus. [Viitattu 8.10.2013]. Saatavana: http://www.oph.fi/download/48972_lasten_ja_nuorten_taidekasvatus_peruskouluissa_ja_lukiossa.pdf
- Kurttila-Matero, E. (toim.) 2004. Tietoyhteiskunnan koulukirjasto: ossaakko nää aatella. Helsinki: BTJ Kirjastopalvelu.
- Kurttila-Matero, E. 2012. Koulukirjasto koulun toimintakulttuurin kehittämisen välineenä. [Väitösluento]. Informaatiotutkimus 31 (1). Informaatiotutkimuksen yh-

distys ry. [Viitattu 13.11.2013]. Saatavana:
<http://ojs.tsv.fi/index.php/inf/article/view/5142/4632>

L 27.5.1983/476. Laki peruskoulusta.

L 20.12.1996/1596. Bibliotekslag.

L 21.8.1998/628. Laki perusopetuksesta.

L 23.6.2010/800. Skollag.

Lauronen, K.2005. Koulukirjastokokoelman hoito. Teoksessa: L. Niinikangas (toim.) Koulukirjastonhoidon opas. Helsinki: BTJ Kirjastopalvelu, 71-88.

Lauttaanaho, A., Hirvimäki, E. & Niinikangas, L. 1999. Koulukirjastonhoitajan huoneentauluja. Teoksessa: L. Niinikangas (toim.) Kirjasto koulussa – opas uuteen koulu- ja oppilaitoskirjastoon. Helsinki: BTJ Kirjastopalvelu, 193–201.

Minneapolis School Library Without Books Thrives After Clearing Entire Print Collection. 2013. [Verkkolehtiartikkeli]. Huffington Post 1.9.2013. [Viitattu 26.11.2013]. Saatavana:
http://www.huffingtonpost.com/2013/01/09/minneapolis-schools-libra_n_2442171.html?utm_hp_ref=books&ir=Books

Niinikangas, L. 1999. Miksi koulukirjastoto ovat tärkeitä? Teoksessa: L. Niinikangas (toim.) Kirjasto koulussa – opas uuteen koulu- ja oppilaitoskirjastoon. Helsinki: BTJ Kirjastopalvelu, 15–33.

Niinikangas, L. 2010. Mistä puhumme, kun puhumme oppimisesta ja koulukirjastoista? [Verkkolehtiartikkeli]. Informaatiotutkimus 29 (3). Saatavana:
<http://ojs.tsv.fi/index.php/inf/article/view/3597/3349>

Niiranen, P. 27.4.2012. Koulukirjastojen taso huolestuttaa opetushallitusta. [Verkkolehtiartikkeli]. Yle. Saatavana:
http://yle.fi/uutiset/koulukirjastojen_taso_huolestuttaa_opetushallitusta/6073487

Nykänen, H. 2004. Kirjallisuuden kipinöitä. Teoksessa: E. Kurttila-Matero (toim.) Tietoyhteiskunnan koulukirjasto: ossaakko nää aatella. Helsinki: BTJ Kirjastopalvelu, 98–101.

Opetushallitus. 2004. Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2004. Helsinki: Opetushallitus. Saatavana:
http://www.oph.fi/download/139848_pops_web.pdf

Opetusministeriö. 2001. Kirjastopoliittinen ohjelma 2001–2004: työryhmän muistio. [Verkkojulkaisu]. Helsinki: Opetusministeriö. [Viitattu 4.12.2013]. Saatavana:
http://www.minedu.fi/export/sites/default/OPM/Julkaisut/2001/liitteet/kirjastopoliittinenohjelma_2001.pdf?lang=fi

- Opetusministeriö. 2009. Opetusministeriön julkaisuja 2009:32. Opetusministeriön kirjastopolitiikka 2015. Helsinki: Opetusministeriö. Saatavana: <http://www.minedu.fi/export/sites/default/OPM/Julkaisut/2009/liitteet/opm32.pdf>
- Pålsson, S. 16.10.2012. Skolbibliotek i Norden. [Verkkolehtiartikkeli]. Skolverket.se. Saatavana: <http://www.skolverket.se/skolutveckling/resurser-for-larande/skolbibliotek/konferensreportage/norden-1.184568>
- Perälä, J. 1991. Joupin koulun historia.
- Saarela-Kinnunen, M. & Eskola, J. 2007. Tapaus ja tutkimus = tapaustutkimus? Teoksessa: J. Aaltola & R. Valli (toim.) Ikkunoita tutkimusmetodeihin I: metodin valinta ja aineistokeruu: virikkeitä aloittelevalla tutkijalle. 2. korj. ja täyd. p. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Salmenkangas, H. 2013. Luokanopettaja. Joupin koulu. Haastattelu 18.2.2013.
- Salminen, S. 1999. Koulukirjaston aineistonvalinnan perusteita. Teoksessa: L. Niinikangas (toim.) Kirjasto koulussa – opas uuteen koulu- ja oppilaitoskirjastoon. Helsinki: BTJ Kirjastopalvelu, 185–192.
- Seinäjoki-Seura ry. 1986. Seinäjoen kulttuurihistorialliset kohteet. Härmä Offset Oy.
- Sinko, P. 1999. Tavoitteista toimintaa. Äidinkielen ja kirjallisuuden opetus ja koulukirjasto. Teoksessa: L. Niinikangas (toim.) Kirjasto koulussa – opas uuteen koulu- ja oppilaitoskirjastoon. Helsinki: BTJ Kirjastopalvelu, 69–81.
- Sinko, P. 2002. Tilaa koulukirjastolle! Teoksessa: L. Niinikangas (toim.) Koulukirjasto tilana. Helsinki: BTJ Kirjastopalvelu, 7-11.
- Sinko, P. 2005. Koulukirjaston pedagoginen perusta. Teoksessa: L. Niinikangas (toim.) Koulukirjastonhoidon opas. Helsinki: BTJ Kirjastopalvelu, 19-36.
- Terrell, N. 2011. A quality school library program. Knowledge Quest 40 (2), 18-23.
- Thomas, Barbro. 2011. Swedish libraries. [Verkkójulkaisu.] Swedish Library Association/Svensk Biblioteksforening. Saatavana: <http://www.biblioteksforeningen.org/wp-content/uploads/2012/12/European-libraries.pdf>
- Why Care About School Libraries? 2008. 3. edition. In: U.S. National Commission on Libraries and Information Science: School Libraries Work. Scholastic Library Publishing. Saatavana: http://www.scholastic.com/content/collateral_resources/pdf/s/slw3_2008.pdf

LIITTEET

Liite 1

Kirjaston luokitus

0 YLEISTEOKSET

1 MIETELAUSEET, FILOSOFIA, PSYKOLOGIA, YLILUONNOLLISET ILMIÖT

2 USKONTO

3 YHTEISKUNTA, POLITIIKKA, TILASTOT, LAINSÄÄDÄNTÖ, OPETTAMINEN

4 MAANTIEDE

5 KASVIT, ELÄIMET, MATEMATIIKKA, FYSIIKKA, KEMIA, TÄHTITIEDE, BIOLOGIA, LÄÄKETIEDE

6 TEKNIikka, ATK, AJONEUVOT, KÄSITYÖ, KOTIELÄIMET, RUUANLAITTO

7 TAITEET, ELOKUVA, MUSIIKKI, LIIKUNTA

8 KERTOMAKIRJALLISUUS, RUNOT, NÄYTELMÄT, SADUT, KUVAKIRJAT, SARJAKUVAT

9 HISTORIA

Liite 2

Kirjaston säännöt

Lainaaminen

- Luokilla on omat lainausvihot, joissa on jokaiselle oppilaalle oma sivu.
- Lainaussivulle kirjoitetaan lainattavan kirjan nimi ja lainauspäivämäärä.
- Kirja palautetaan palautuslaatikkoon.
- Kirjastosta saa tulla lainaamaan, kun oma ope antaa luvan.
- Koulun kirjaston kirjoja saa lainata myös kotiin. Muista palauttaa!
- Kohtelee kirjoja hyvin.
- Jos vain katsot kirjaa etkä lainaa sitä, palauta se samalle paikalle mistä otit sen.
- Lukuseikkailu-kirjat on merkitty omalla värillä.
 1. lk Satusukellus – Sininen
 2. lk Salaisuuksien polku – Vihreä
 3. lk Aarrejahti – Vaaleanpunainen
 4. lk Aavikkoralli – Keltainen
 5. lk Vuoren valloitus – Oranssi
 6. lk Linnunradan liftaus – Violetti